Серафима Криган, Юліанна Сергійчук

4 УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЧИТАННЯ

Частина 1

Мова і мовлення

Мова

Слова, словосполучення, речення, жести, які служать для спілкування

Мовлення

Спілкування за допомогою мови. Мовлення неможливе без знання мови

Усне: *слухаю, говорю*

Писемне: *читаю, пишу*

досліджую

Голосні і приголосні звуки

Голосні

[а]
[о]
[у]
[е]
[и]
[і]

Приголосні

дзвінкі	глухі	тверді	м'які
[б]	[п]	[з]	[з']
[д]	[т]	[дз]	[дз']
[з]	[с]	[ц]	[ц']
[ж]	[ш]	[д]	[д']
[дж]	[ч]	[т]	[т']
[дз]	[ц]	[н]	[н']
[г]	[к]	[л]	[л']
[ґ]	[х]	[р]	[р']
		[с]	[с']
	[ф]		[й] – завжди м'який

М'якими не бувають (лише пом'якшуються):
[б], [п], [в], [м], [ф], [ж], [ч], [ш], [дж], [ґ], [к], [х], [г]

Будова слова

префікс — під
корінь — сніж
суфікс — ник
основа — під + сніж + ник
закінчення — и

Значення слів

Антоніми

Протилежні за значенням слова

тепло – холодно

важкий – легкий

плакати – сміятися

Синоніми

Близькі за значенням слова

хуртовина, завірюха, сніговій, метелиця, віхола, завія

говорити, мовити, балакати

Слова з прямим та переносним значенням

Пряме

Дівчинка усміхається.
Зайчик вухатий.

Переносне

Сонце усміхається.
Сонячний зайчик.

Багатозначні слова

Ключ

Усна народна творчість

Притча — Оповідання з повчальним висновком.

Три хлібини

Легенда — Народне оповідання про події із життя людей з елементами вимислу.

Казка — Усний народний твір про вигадані події.

Золоте серце

Байка — Невеликий, найчастіше віршований твір повчального змісту.

Загадка — Короткий влучний опис предметів або явищ, який треба відгадати.

Чиж та голуб

Прислів'я — Короткий народний вислів із повчальним змістом.

Приказка — Влучний (часто римований) вислів, але без висновку.

Друга шукай, а знайдеш – тримай

Пісня — Музичний твір, який співають.

Щедрівка — Обрядова пісня, яку виконують напередодні Щедрого вечора.

Щедрик, щедрик, щедрівочка,
Прилетіла ластівочка,
Стала собі щебетати,
Господаря викликати...

Колядка — Обрядова пісня, яку виконують напередодні Різдва.

Медіа

Медіа — Засоби передавання, зберігання та відтворення інформації.

Інформація — Різноманітні відомості, звістки, повідомлення.

Джерело інформації — Те, звідки ми отримуємо інформацію.

Оголошення — Короткі текстові повідомлення, які містять різну за призначенням інформацію.

Записка — Короткий лист.

Запрошення — Коротке повідомлення про подію та пропозицію взяти в ній участь.

Текст

Тема – те, про що йдеться в тексті.

Мета – головна думка тексту.

Заголовок виражає тему або мету тексту.

Твір-розповідь	Твір-опис	Твір-роздум
Зачин (загальне враження про предмет, явище)	**Основна частина** (ознаки предмета, явища)	**Кінцівка** (висновки)

Мета тексту-розповіді в художньому стилі: описати предмет, явище в яскравій, образній формі задля емоційного впливу.

Мета тексту-опису в науковому стилі: точно, послідовно описати предмет, явище.

Мета тексту-роздуму: дослідити предмет, явище; пояснити, розкрити їхні ознаки.

Серафима Криган, Юліанна Сергійчук

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЧИТАННЯ

підручник для 4 класу з навчанням угорською мовою
закладів загальної середньої освіти
(у 2-х частинах, з аудіосупроводом)

Частина 1, з аудіосупроводом

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Чернівці
«Букрек»
2026

УДК 811.161.2(075.3)
К 82

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ Міністерства освіти і науки України від 27.01.2026 р. № 111)

Видано за рахунок державних коштів. Продаж заборонено

Підручник розроблено відповідно до навчальної програми з української мови (складник типової освітньої програми) для 3-4 класів закладів загальної середньої освіти з навчанням угорською мовою.

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ:

Я, ти, ми і медіа

Аудіосупровід до підручника

Криган С. Г., Сергійчук Ю. П.
К 82 Українська мова та читання : підручник для 4 класу з навчанням угорською мовою закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах, з аудіосупроводом). Частина 1. Чернівці : Букрек, 2026. 124 с. : іл.

ISBN 978-966-997-317-7
ISBN 978-966-997-318-4 (ч. 1)

УДК 811.161.2(075.3)

Інтерактивний електронний додаток та аудіосупровід до підручника розміщено за покликанням:
https://lms.e-school.net.ua/courses/course-v1:Bukrek+4thUkrUg+2025/course/

ISBN 978-966-997-317-7
ISBN 978-966-997-318-4 (ч. 1)

© Криган С. Г., Сергійчук Ю. П., 2026
© МПП «Букрек», 2026

ДЕРЖАВНИЙ ГІМН УКРАЇНИ

Слова Павла Чубинського
Музика Михайла Вербицького

Ще не вмерла України і слава, і воля,
Ще нам, браття молодії, усміхнеться доля.
Згинуть наші воріженьки, як роса на сонці.
Запануєм і ми, браття, у своїй сторонці.

Приспів:
Душу й тіло ми положим за нашу свободу,
І покажем, що ми, браття, козацького роду.

Повторення
Ismétlés

§1 Звуки і букви
A hangok és a betűk

Слухаю

1. Послухай вірш. Постав наголоси в словах. Назви голосні та приголосні звуки у виділених словах.

Можна все на **світі** вибирати, сину,
Вибрати не можна тільки **Батьківщину**.

В. Симоненко

Читаю

1. Прочитай загадку, відгадай її. Назви голосні та приголосні звуки в слові *відгадки*.

Червона, солодка, пахуча,
Росте низько – до землі близько.

Спілкуюся

1. Розглянь малюнки. Розкажи, що зображено на них.

2. Вимов звуки, які позначають подані нижче букви. Склади з цими буквами кілька слів. Придумай зі словами речення та запиши їх у зошит.

Дз, дж, ц, ч.

3. Назви всі букви української азбуки по порядку. Зроби висновок: в українській абетці є ___ букви, а в угорському алфавіті – ___.

Пишу

Варіант 1

1. Запиши букви в такому порядку: **а**, **о**, **и**, **е**, **ї**, **є**, **у**, **і**, **ю**, **я**. Які звуки вони позначають?

а о и

2. Запиши текст, підкресли у виділених словах букви, що позначають два звуки.

Серпень

Холоне блакить літнього неба. Повітря в серпні пахне спілими **яблуками** і добірним зерном. **Щедрий** серпень і на різні ягоди та фрукти. **Краєм** ходить літо.

Варіант 2

1. Запиши слова у дві колонки: у першу – ті, що пишуться з малої букви, у другу – з великої. Поясни вживання великої літери.

Людина, Оля, Люда, Юрій, щастя, вересень, день, Леся, школа, Київ, Дніпро, Ужгород.

2. Запиши слова за абеткою.

Школа, олівець, зошит, альбом, пенал, ручка, урок, дошка.

Досліджую

1. Визнач, скільки букв та скільки звуків у словах:

Вересень, дощ, льон, яблуня.

Слухаю

1. Послухай прислів'я та запиши їх. Підкресли букви, що позначають тверді приголосні звуки, однією рискою, а ті, що позначають м'які приголосні, – двома рисками.

1. Весна багата квітками, а осінь – плодами.
2. Радіють люди літу, а бджоли – цвіту.

Читаю

1. Прочитай і запиши слова, поділи їх на склади для переносу.

1. Оленка, Ярина, Павло, Ольга, Юрій.
2. Явір, байка, гайок, майка, сойка, бур'ян.
3. Співає, читає, пальто, гість, щедрість, тільки.
4. Волосся, навчання, узлісся, знання.

Спілкуюся

1. Переклади угорські слова українською мовою. Запиши українські слова в алфавітному порядку.

Fák, nap, csillag, süt, az égen, sárgulnak, levelek, joghurt, erőleves, majonéz, millió.

Пишу

Варіант 1

1. Запиши слова та речення. Підкресли букви, що позначають подовжені м'які приголосні звуки. Поясни їх вимову.

1. Життя, гілля, колосся, узлісся,
суддя, знання, читання, зілля, вбрання.

2. Осінь щедра та багата встала до світання,
Роздає усім до свята дорогі убрання.

2. Запиши під диктовку слова, поясни їх написання.

П’ять, б’ють, ряд, свято, подвір’я, ллють, хлоп’ята, пам’ять, здоров’я, солов’ї, буряк, бур’ян, черв’як.

Варіант 2

1. Перепиши, підкресли слова, які не можна переносити. Яке є правило переносу слів?

Пісня, іде, учить, сон, джміль, урожай, іній, читає, ґедзь, в’юн, льон, узвар, цвіт, урок.

2. Випиши з тексту по три слова: **а)** двоскладових; **б)** трискладових.

Найбільше і найдорожче добро кожного народу – це його мова, ота жива схованка його духу, його багата скарбниця, в яку народ складає і своє давнє життя, і свої сподіванки, досвід, почування.

Панас Мирний

Досліджую

1. Відгадай слова, запиши їх, зроби звуко-буквений аналіз.

40 а	**, р**	**100 лиця**

СЛОВНИК

холо́нути – **kihűlni, elhidegülni**
добі́рний – **válogatott**
гі́лля – **ágak**
зі́лля – **főzet, varázsital**
убра́ння – **öltözék, öltözet, ruházat**
схо́ванка – **rejtekhely**
скарбни́ця – **kincseskamra**
споді́ванка – **várakozás, elvárás**
почува́ння – **érzések, érzelmek**

Три хлібини

Притча

Один чоловік щодня купував три хлібини.

– Скажіть, добродію, навіщо ви щодня берете три хлібини? У вас дуже велика сім'я? – з цікавістю запитала продавчиня.

– І так, і ні, – відповів чоловік. – Розумієте, одна хлібина щодня потрібна нам, другу – позичаю, а третьою виплачую свій борг.

– Цього я не можу зрозуміти! – похитала головою продавчиня. – Не може бути, щоб людина одночасно позичала комусь і виплачувала свій борг!

– А розуміти тут нічого! – сказав чоловік. – Одну хлібину з'їдаємо ми з дружиною, другу дітям даємо в борг, позичаємо, а третю своїм батькам віддаємо – цим свій борг сплачуємо.

Спілкуюся

1. Знайди в тексті 5 слів, у яких звуків більше, ніж букв.

2. Знайди в тексті 4 слова, у яких букв менше, ніж звуків.

3. Скільки хлібин купував у магазині літній чоловік?

4. Чим зацікавилася продавчиня? Знайди та прочитай ці слова.

5. Обговори з однокласниками / однокласницями:

Одну хлібину з'їдаємо ми з дружиною, другу дітям даємо в борг, позичаємо, а третю своїм батькам віддаємо – цим свій борг сплачуємо.

Пишу

1. Перепиши прислів'я в зошит. Як ти його розумієш?

Сій хліб у годину – будеш їсти кожну днину.

Притча – це оповідання з повчальним висновком.

Досліджую

1. Знайди в тексті слова з апострофом, поясни їх написання.

СЛОВНИК

добро́дію – **uram**
одночáсно – **egyidejűleg, ugyanakkor**
позичáємо – **kölcsön kérjük (adjuk)**
з'їдáємо – **megesszük**
віддаéмо – **visszaadjuk**
сплáчуємо – **visszafizetjük**
борг – **adósság, tartozás**

Фіалка

Легенда

Коли добрий Господь Бог сотворив квіти, Він запитав їх лагідно, коли бажають квітнути.

Горда троянда сказала, що хоче бути княгинею літа.

– Добре, будеш нею.

– Я також бажаю бути княгинею літа, – попросила лілія.

– Згода, обидві будете змагатися красою та запахом.

Добра айстра бажала потішити та порадувати людей якнайдовше.

– Добре, будеш цвісти довго, аж до зими, – сказав Бог.

Тільки скромненька фіалка сховалася між листя й не мала відваги висловити своє бажання. Але вгледів її Господь і запитав, коли вона бажає покритися квітом.

– Коли це Твоя воля, Боже, то дозволь мені квітнути тоді, коли в Тебе буде найбільша радість.

– Отже, цвістимеш у день Воскресіння Мого Сина.

І в доказ ласки покриває Господь фіалку в час Воскресіння Ісуса Христа дрібненькими квіточками, але такими чарівно пахучими, що всі люди полюбили її.

Спілкуюся

1. Поділи на склади слова: **фіалка**, **добрий**, **троянда**.

2. Визнач кількість букв та звуків у словах: **айстра**, **день**, **лілія**.

3. Які квіти стали княгинями літа?

4. Коли виявила бажання цвісти добра айстра?

5. Знайди і прочитай, що відповіла фіалка на запитання Бога. З якою інтонацією треба читати відповідь фіалки?

Пишу

1. Склади 3 речення зі словами: **фіалка**, **троянда**, **айстра**.

Легенда – народне оповідання про якісь події з життя людей з елементами вимислу.

Досліджую

1. Які квіти та коли цвітуть у твоїй місцевості?

§2 Речення. Текст
A mondat. A szöveg

Слухаю

1. Послухай речення. Про що розповідається в кожному з них? Чи утворюють вони зв'язну розповідь? Прочитай і перекажи текст.

1. Ромашка росте всюди.
2. Діти збирали лікарські трави.
3. Ліс великий і гарний.
4. Улітку ми відпочивали в селі.

Ромашка

Ромашка – ніжна квітка. Голівка її – наче маленьке жовте сонечко з білосніжними промінцями. Листя – ніби прозоре зелене мереживо.

Читаю

1. Прочитай текст. Випиши речення, у яких висловлена головна думка.

Мова – це глибина тисячоліть. Це найдорожчий скарб, переданий нам сотнями і сотнями попередніх поколінь, злеліяний у пісні, у переказі, у приказці. Слова нам доносять з глибини віків радості і пристрасті, сподіванки і горе наших предків. Мова – це душа народу.

Мова – то цілюще народне джерело, і хто не припаде до нього вустами, той сам всихає від спраги.

В. Сухомлинський

Спілкуюся

1. Розглянь малюнки. Послухай опорні слова. Склади усно речення й текст. Розкажи його друзям.

Опорні слова та словосполучення: одиноке, лякливий, замріяне, чисте повітря, пейзаж, синє небо, прозора вода, сіра шубка, корисна тварина.

Пишу

1. Перепиши текст. Перекажи його своїми словами.

…Краще б Ромчик пішов на тренування! Натомість він мав купу роботи.

Замів килим, щоб той не був, мов газон.

Назад у горщик посадив вазон.

Позбирав листки, поскладав книжки.

Хотів погладити кота, але Пан Коцький так сердито зашипів, що Ромчик не став чіпати його.

З. Мензатюк

Досліджую

1. Прочитай прислів'я. Як ти розумієш їх зміст?

1. Умій сказати, умій і змовчати. **2.** І від солодких слів буває гірко. **3.** Хто багато читає, той багато знає.

Речення в тексті розміщені в певній послідовності. Вони складають зв'язну розповідь.

§3 Головні та другорядні члени речення
A fő- és a bővítő mondatrészek

Слухаю

1. Послухай спочатку речення, а потім прочитай і перепиши їх. Підкресли однією рискою підмет, двома – присудок.

Бабуся плете шкарпетки. Діти читають. Ігор готується до уроку. Василь дарує Марічці букет із бузку.

Підмет і **присудок** – головні члени речення.
Усі інші члени речення – **другорядні**.

Читаю

1. Прочитай речення правої і лівої колонок. Чим вони відрізняються? Постав запитання до другорядних членів речення.

Повіяв вітер.	Повіяв степовий вітер.
Зашуміли дерева.	Зашуміли дерева в лісі.
Листя падає.	Тихо падає жовте листя.

Спілкуюся

1. Прочитай і скажи, про кого або про що говориться в кожному реченні. Який це член речення?

Чи знаєш ти?

1. Орли злітають угору на шість–дев'ять тисяч метрів.

2. Довжина язика жирафи досягає шістдесяти сантиметрів.

3. Куряче яйце важить п'ятдесят грамів. А страусине яйце лише на сорок грамів важче.

Пишу

Варіант 1

1. Прочитай, випиши головні члени речення.

1. Лелеки летіли на луг через річку.
2. Дятел у лісі працює весь день.
3. Настя уважно слухала пояснення вчителя / вчительки.

2. Склади зі слів речення. Підкресли другорядні члени речення.

Листя, гербарій, учні, із, осіннього, зібрали.

Варіант 2

1. Перепиши, підкресли головні члени речення.

1. У лісі дозріває ожина.
2. Під березу їжачок наносив сінця́ стіжок.
3. Я люблю житній хліб.

2. Перепиши речення, уставляючи із довідки необхідні за змістом слова. Який член речення пропущений?

Продзвенів ____. У клас заходять ____. Починається ____. ____ читає про лісових звірів. А за вікном ____ гризе горішки.

Довідка: учні, дзвінок, учитель, урок, білочка.

Досліджую

1. Опиши, який сьогодні день. Уживай у реченнях головні та другорядні члени речення.

СЛОВНИК

страусине́ яйце́ – **strucctojás**
гербарій – **növénygyűjtemény**
луг – **rét**
стіжо́к – **boglya, kazal**

Складання твору-розповіді за змістом малюнків та поданим початком

Elbeszélő szöveg szerkesztése képek és adott szövegkezdet alapján

Свої літні канікули я провів / провела в бабусі в селі

Як ми провели літні канікули

1. Розглянь малюнок. Розкажи, як діти проводять літні канікули. Де відбуваються ці події (у селі, у місті)? Склади за допомогою малюнка та за поданим початком твір-розповідь про те, як ти провів / провела літні канікули.

Першу половину канікул я відпочивав (відпочивала) у селі . Там дуже . Біля села протікає річка . Коли я приїхав (приїхала) до , черешні та вишні . Ми збирали ягоди, . Я познайомився (познайомилася) з . Допомагав (допомагала) дідусеві . А бабусі .

2. Розглянь малюнки. Розкажи, як можна провести літні канікули в місті. Куди прийшли діти? Продовж за допомогою малюнків та за поданим початком твір-розповідь про те, як ти провів / провела літні канікули.

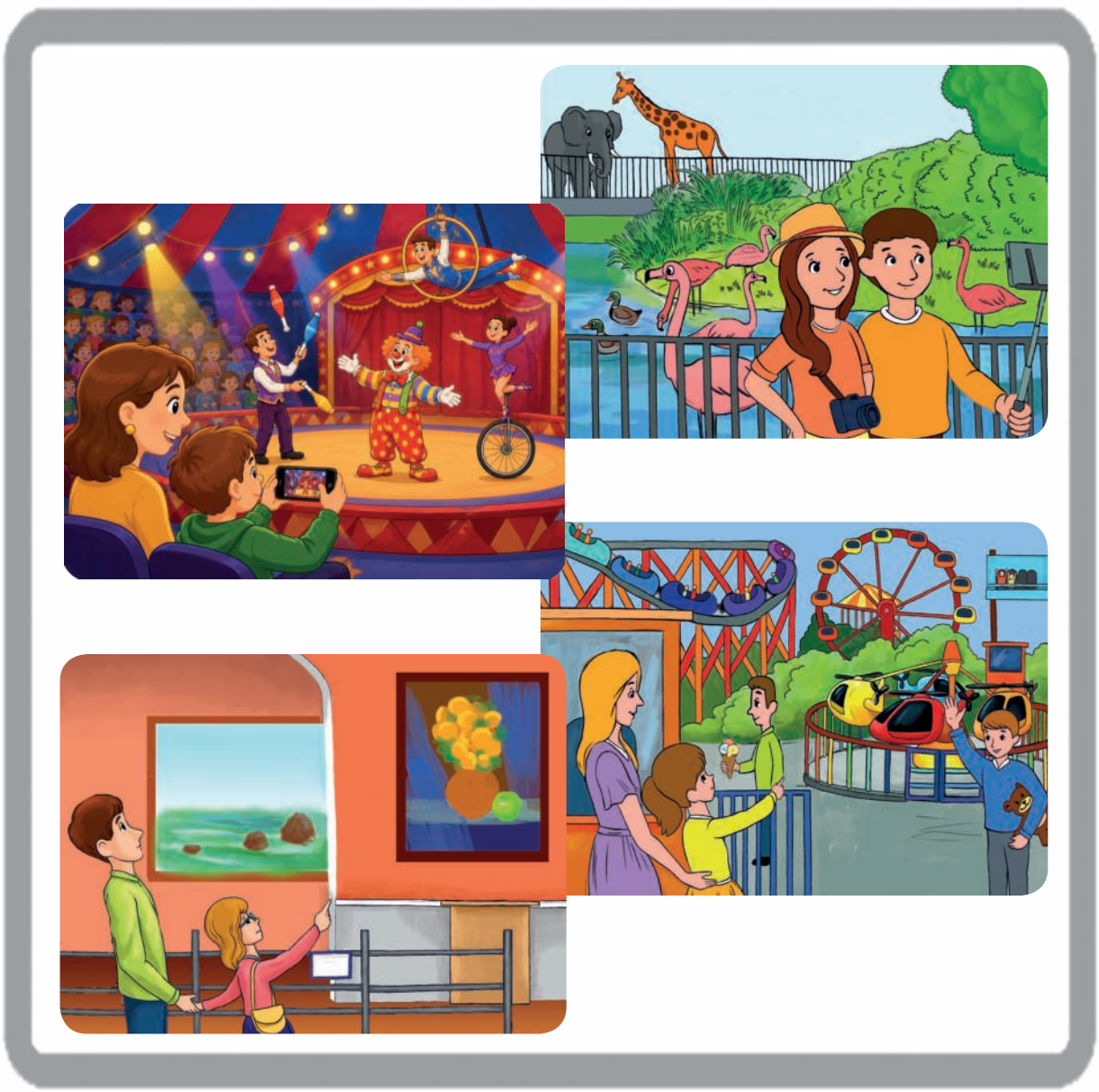

Другу половину канікул я провів / провела в місті. Це місто ____ та ____. Воно подобається мені, тому що ____. Ми з друзями ____ ходили в цирк. Там побачили ____. Особливо мене вразило ____. З ____ я відвідав / відвідала музей ____. А потім ____ повів / повела мене в парк. Там було багато ____. Але найбільше мені сподобалися каруселі, ____.

Без труда нема плода

Українська народна казка

Якось один чоловік почастував вовка хлібом.

– Ну й смачний! – похвалив вовк. Далі й питає:

– А де ти його взяв?

– Та де взяв! Землю виорав...

– І все?

– Ні, потім посіяв жито.

– І вже маєш хліб?

– Та ні, – каже чоловік. – Почекав, поки жито зійшло, виросло, поспіло. Потім я його вижав, змолотив, намолов борошна, замісив тісто й аж тоді напік буханців.

– Що смачний хліб, то смачний! – сказав вовк. – Та скільки ж коло нього походити треба!

– Твоя правда, – сказав чоловік. – Клопоту багато. Але без труда нема плода.

Спілкуюся

1. Цей текст: **а)** монолог; **б)** діалог?

2. Хто головні герої цього тексту, скільки їх?

3. Чим почастував чоловік вовка?

4. Про що запитав вовк чоловіка?

5. Знайди і прочитай, який шлях проходить хліб, поки потрапить на стіл.

6. Поясни, як ти розумієш назву казки.

7. Скажи, що в казці правдиве (реальне), а що вигадане (фантастичне).

8. Знайди в тексті слова, що описують початок та кінець дії.

Пишу

1. Спиши, дописуючи прислів'я.

Казка маленька, а розуму в ній ... .

Казка – це усний народний твір про вигадані події.

Досліджую

1. Склади відомий вислів про казку зі слів: **казка**, **як**, **жить**, **на світі**, **вчить**.

СЛОВНИК

почастува́в – **megvendégelte, megkínálta**

напі́к буханці́в – **kenyeret, vekni kenyeret sütött**

бага́то кло́поту – **sok vesződség**

реа́льне – **valóságos**

фантасти́чне – **képzelt, fantasztikus**

Чиж та Голуб

Байка

Весною Чижик молоденький,
такий співучий, проворненький,
в садочку все собі скакав
та якось у сильце й попав;
сердега в клітці рветься, б'ється...
А Голуб бачить та сміється:
– А що? Попавсь? От тобі й на!
Вже, певно, голова дурна...
Не бійсь, мене б не піддурили,
хоч як би не хитрили,
бо я не Чижик! Ні... оце! –
Аж гульк – і сам піймавсь в сильце.
Ото на себе не надійся,
чужому лихові не смійся!

Л. Глібов

Спілкуюся

1. Прочитай уважно байку та скажи, як описує автор головних героїв.

2. Яку картину ти уявляєш, коли читаєш вірш?

3. Що засуджує байка?

4. Кого мав на увазі байкар, розповідаючи про Чижика та Голуба?

5. Прочитай із відповідною інтонацією слова Голуба.

6. Поясни, як ти розумієш вислів:

...Чужому лихові не смійся!

Пишу

1. Знайди в тексті близькі за звучанням слова. Добери та запиши в зошит власні приклади за зразком:

молоденький – проворненький.

Байка – це невеликий,
найчастіше віршований твір повчального змісту.

Досліджую

1. Розглянь малюнки. Назви птахів. Кого із героїв байки «Чиж та Голуб» тут немає?

§4 Зв’язок слів у реченні
A szavak kapcsolata a mondatban

Слухаю

1. Послухай речення та прочитай їх. Зверни увагу, як можна встановити зв’язок слів у реченні за допомогою питань.

Швидко настала золота осінь.

що зробила? — яка? — як?

осінь настала; осінь золота; настала швидко.

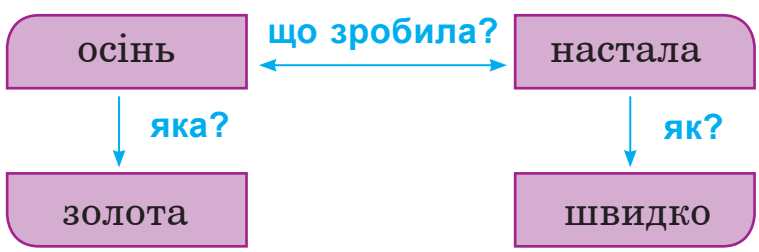

Читаю

1. Прочитай речення. Установи зв’язок слів у них за допомогою питань. Зроби схему першого речення.

1. Восени птахи відлітають у теплі краї. **2.** У небі курличуть журавлі. **3.** У лісі з дерев опадає листя. **4.** Через поле в’ється стежка. **5.** Осіннє небо затягнулося хмарами.

Спілкуюся

1. Перепиши речення, доповнивши їх словами із довідки.

1. Дідусь знає багато цікавих *(чого?)* ____. **2.** Учні писали *(що?)* ____ про *(кого?)* ____. **3.** Мати спекла *(який?)* ____ *(що?)* ____.

Довідка: твір, історій, птахів, пиріг, смачний.

Пишу

1. Прочитай вірш. Перепиши першу строфу. Визнач головні члени речення.

Осінь

Облітають квіти, обриває вітер
Пелюстки печальні в синій тишині.
По садах пустинних їде гордовито
Осінь жовтокоса на баскім коні.

В далечінь холодну без жалю за літом
Синьоока осінь їде навмання,
В'яне все навколо, де пройдуть копита,
Золоті копита чорного коня.

В. Сосюра

Досліджую

1. Доповни речення словами з довідки за допомогою питань. Чи відпочивав / відпочивала ти в горах? Чим тобі подобається відпочинок у горах?

У Карпати приїхали *(хто?)*. Вони фотографують *(які?)* краєвиди. Поїздка *(куди?)* – хороший *(що?)*.

Довідка: відпочинок, красиві, у гори, туристи.

СЛОВНИК

журавлі́ – **darvak**
сте́жка – **gyalogút, gyalogösvény**
у те́плі краї́ – **melegebb tájakra**
строфа́ – **versszak**
пелюстки́ – **szirmok**
печа́льні – **szomorúak**
пусти́нні – **üres, puszta**
гордови́то – **büszkén**
о́сінь жовтоко́са – **a sárga hajú ősz**
в далечі́нь – **a messzeségbe, a távolba**
синьоо́ка – **kékszemű**
на баскі́м коні́ – **pajkos lovon**

§5 Однорідні члени речення
Az egynemű mondatrészek

Слухаю

1. Послухай речення та прочитай їх. Назви однорідні члени.

1. Уже відлітають ластівки, лелеки, шпаки. **2.** Нинішнього року ми вчасно зібрали картоплю, моркву, буряки. **3.** Для малювання потрібні фарби, олівці, альбоми.

Читаю

1. Прочитай вірш і перепиши його. Зверни увагу на розділові знаки між однорідними членами речення.

Мій рідний край, моя земля,
велика-превелика.
Є в ній степи, ліси, поля,
моря, і гори, й ріки.

Н. Забіла

Спілкуюся

1. Пограй з друзями, хто доберe більше однорідних членів речення після узагальнювального слова.

1. У садах уже дозріли фрукти: яблука, ____, ____.
2. Розкішні сукні одягли дерева: клен, ____, ____.

Пишу

Варіант 1

1. Перепиши речення. Підкресли однорідні підмети й присудки.

1. Микола прокинувся, поснідав, зробив ранкову зарядку й пішов до школи.

2. У саду достигли соковиті яблука, духмяні груші, смачні сливи.

3. Вулицями міста їздять автобуси і тролейбуси.

Варіант 2

1. Доповни речення однорідними членами, з'єднуючи їх сполучниками або лише інтонацією.

1. На уроці української мови ми пишемо, .

2. Відлітають у теплі краї ластівки, .

2. Перепиши текст, підкресли однорідні члени речення та постав коми.

Що їли в давнину

Здавна в слов'ян були відомі жито пшениця ячмінь просо овес гречка. З білого борошна на свята пекли пироги з м'ясом рибою капустою ягодами. З овочів були поширені капуста морква часник цибуля буряк. У садах росли яблуні груші сливи вишні горіхи.

Однорідні члени речення з'єднуються **інтонаційно** або за допомогою **сполучників** ***і***, ***й***, ***та***, ***а***, ***але***.

Досліджую

1. Утвори речення з однорідними членами за зразком.

Зразок. Картопля, морква, буряк, капуста – овочі.

Пальто, костюм, сукня, блузка – .

Липа, клен, береза, дуб, граб, бук – .

Узагальнювальне слово може стояти перед однорідними членами речення або після них. Воно об'єднує всі однорідні члени речення.

Слухаю та читаю

П’ять братів

Загадка

П’ять братів прийшли до школи. Вони були ще маленькі. Треба було писати, але одному братові перо видалося надто важким. Тоді інший брат каже:

– Почекай, братику, я тобі допоможу.

Підняли перо вдвох, але невдовзі почали гукати:

– Упаде перо! Ой упаде! Ми не можемо добре його тримати!

Тоді третій брат обізвався:

– Я вам допоможу!

Тепер уже тримали перо міцно, але водночас ще гукали:

– Хай нас хто-небудь підпирає, як будемо писати.

Тоді четвертий і п’ятий братики обіцяли, що будуть їх підпирати, коли ті писатимуть. І підпирали. Писалося братикам добре. Один брат би нічого не вдіяв, а всім укупі добре пішло.

Що це воно таке? Відгадайте, любі діти, які це братики писали аж уп’ятьох одним пером?

Спілкуюся

1. Прочитай і відгадай загадку. Розкажи, як брати допомагали один одному.

Пишу

1. Склади народний вислів зі слів: **згадують**, **добром**, **добро**.

Загадка – це короткий твір, у якому в прихованій формі подається опис предмета чи явища.

Досліджую

1. Добери 3-4 загадки. Проілюструй одну з них.

Книжковий дивосвіт

Розгорнута книга нагадує птаха в польоті...
Крила книги – мої крила.

В. Базилевський

1. Звідки ти отримуєш нові знання? Хто і як робить книжку яскравою та привабливою?

книжка-розкладанка

книжка-іграшка

книжка-подушка

книжка-пазл

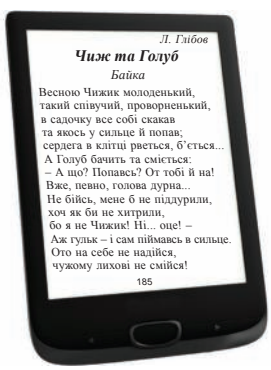

електронна книга

аудіокнига

Книга – з'єднані в одне ціле друковані або рукописні аркуші.

2. Робота в групі. Обговори з однокласниками / однокласницями, які видавництва виготовляли ваші підручники. Поділіться фотографіями домашньої бібліотеки.

Загальні очікувані результати

1. Якою спільною темою об'єднані всі твори розділу?

2. Який із творів тобі найбільше запам'ятався? Чим саме?

3. Скажи, твори яких жанрів ти прочитав / прочитала в цьому розділі.

4. Знайди другу частину кожного із прислів'їв, які ти прочитав / прочитала в цьому розділі.

Що посієш,	не сиди на печі.
Сій хліб у годину,	де гуртом сіється й ореться.
Хочеш їсти калачі,	те й пожнеш.
Добре там живеться,	будеш їсти кожну днину.

5. Намалюй у зошиті кросворд. Розгадай його. У виділених клітинках прочитай автора творів цього розділу.

1. Хто мовчить, а всіх розуму вчить?
2. Без чого нема плода? Пригадай назву казки.
3. Скільки хлібин купив чоловік із прочитаної тобою притчі?
4. Хто бачив, як Чижик потрапив у сильце?
5. До якого жанру належить твір «Фіалка»?

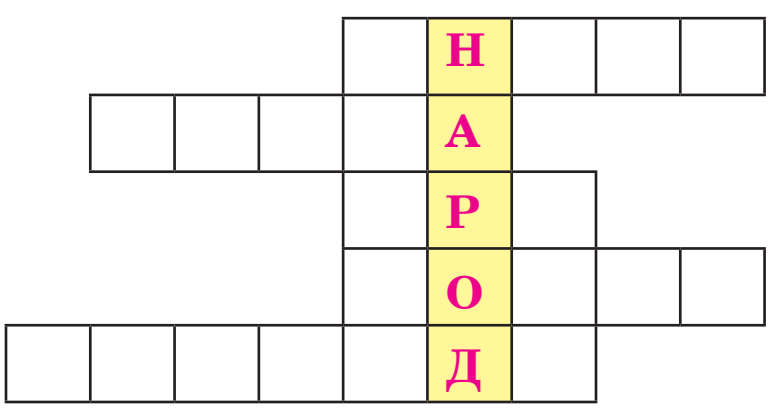

Конкретні очікувані результати

1. Чому в народних казках, легендах, притчах, жартах не вказано автора? Хто, на твою думку, складав ці твори?

2. Усне народне оповідання про вигадані події – це:

а) байка;
б) притча;
в) казка.

3. Пригадай, хто і кому сказав ці слова:

«Але без труда нема і плода».

а) чоловік – продавчині (притча «Три хлібини»);
б) Чижик – Голубу (байка «Чиж та Голуб»);
в) чоловік – вовкові (казка «Без труда нема плода»).

4. З якого твору цей уривок?

Один брат би нічого не вдіяв, а всім укупі добре пішло.

а) «Три хлібини»;
б) «П'ять братів»;
в) «Без труда нема плода».

5. З яких творів ці герої?

Загальні очікувані результати

1. Послухай. Вимов усі голосні звуки в словах загадки, а потім – приголосні.

Дуже товсті ноги маю,
Ледве їх переставляю,
Сам високий я на зріст,
Замість рота в мене – хвіст.

2. Прочитай і скажи, скільки звуків і скільки букв у виділених словах.

Дзень-дзелень! Дзень-дзелень!
Дзвонить **дзвоник** кожний **день**.

3. Відгадай загадки, поясни правопис слів з апострофом.

1. Ішов довгов'яз
І в сирій землі зав'яз.

2. В'ється, стука молоток,
поправляє нам садок.

4. Спиши. Підкресли букви, що позначають тверді та м'які приголосні звуки.

Дім, лис, дуб, ліс, син, сім, сіла, сила, літо, лито, сирник, сіно, спілий, спілі.

5. Запиши слова за алфавітом. Добери узагальнювальне слово.

Троянда, гвоздика, мальва, любисток, нарцис, чорнобривці, айстра, ромашка, жасмин, фіалка.

Конкретні очікувані результати

1. Послухай і вимов спочатку всі голосні звуки в словах загадки, а потім – приголосні.

Не звір, а з рогами,
не птиця, а з пір'ям,
не людина, а в одязі.

2. Прочитай речення. Запиши їх у такій послідовності, щоб утворився текст. Підкресли головні члени речення.

1. Наталя і Петрик гралися біля річки.
2. Петрик послизнувся і впав у річку.
3. Юліана підійшла до них.
4. З нею був песик.
5. Дівчатка одразу кинулись у воду і врятували Петрика.
6. Собака почав гавкати.

3. Поділи слова на склади для переносу. Зроби звуко-буквений аналіз виділених слів.

М'ята, Юрась, **Юлія**, люк, **мальва**, береза, клен.

4. Склади та запиши речення за схемами.

Зразок. Осінь позолотила листя дерев.

— = ...

1. — = ...

2. ... — = ...

5. Установи зв'язок слів у реченні за допомогою питань.

На лісовій галявині ростуть чудові квіти.

Слово. Значення слова
A szó. A szó jelentése

§6 Слова, близькі за значенням (синоніми)
A rokonértelmű szavak

Слухаю

Кожне слово щось означає,
тобто має **лексичне значення**.

1. Послухай і прочитай групи слів. Чи близькі вони за своїм лексичним значенням? Як називаються такі слова?

1. Робота – праця, труд;
мужність – відвага, сміливість;
дорога – шлях, траса, путь;
будинок – хата, житло, оселя, садиба;
їжа – страва, корм, пожива.

2. Відважний – сміливий, безстрашний, хоробрий;
веселий – радісний, бадьорий;
пухкий – м'який;
спритний – швидкий, прудкий;
мирний – спокійний, тихий.

3. Мерзнути – холонути, дубіти, стигнути;
говорити – розмовляти, спілкуватися, бесідувати;
іти – ступати, крокувати, човгати;
боятися – полохатися, лякатися.

Читаю

1. Послухай і скажи, чи близькі за значенням такі групи слів: **вулиця**, **завулок**, **шлях**, **траса**; **спати**, **куняти**, **дрімати**.

Спілкуюся

1. Обговори з друзями, який відтінок у значеннях мають подані слова-синоніми. Склади з ними речення.

Злий – лютий, сміятися – реготати, маленький – крихітний.

Пишу

1. Добери синоніми до слів **гора**, **хоробрий**, **говорити**, **повільно**, використовуючи подані нижче слова.

Казати, відважний, висота, шепотіти, плести, сміливий, вершина, повагом, безстрашний, щебетати, неспішно, поволі.

Досліджую

1. Розглянь малюнки, назви їх. Чи близькі за значенням ці слова? Добери свої приклади.

СЛОВНИК

мéрзнути – **fagyoskodni, fázni**
холóнути – **kihülni, lehülni**
дубíти – **megdermedni, fagyoskodni**
стúгнути – **1. kihülni 2. megérni**
крúхітний – **piciny, ici-pici**
чóвгати – **csoszogni, vánszorogni, kullogni valaki után**
лю́тий – **1. tomboló 2. február (hónap)**
пóвагом – **lassan, komótosan (nem sietve)**

§7 Слова, протилежні за значенням (антоніми)

Az ellentétes jelentésű szavak

Слухаю

1. Послухай спочатку пари слів, а потім прочитай і перепиши слова-антоніми з пункту 4. Поясни їх значення.

1. Голосний – тихий, дорогий – дешевий, сумний – веселий, добрий – поганий, чистий – брудний.

2. Швидко – повільно, високо – низько, далеко – близько, глибоко – мілко, легко – важко, багато – мало.

3. Бігати – стояти, збільшувати – зменшувати, кричати – мовчати, плакати – сміятися.

4. День – ніч, мир – війна, шум – тиша, друг – ворог, початок – кінець, загадка – відгадка, запитання – відповідь.

Читаю

1. Прочитай прислів'я. Випиши з них парами слова-антоніми.

Варіант 1

1. Більше діла – менше слів. **2.** Брехні багато, а правда одна. **3.** З великої хмари – малий дощ. **4.** Робиш добро – не кайся, вдієш лихо – начувайся. **5.** Зробиш спішно – вийде смішно.

Варіант 2

1. Добрий плаче від радості, а злий – від заздрості. **2.** Руйнувати легше, ніж будувати. **3.** Терпіти важко, а пам'ятати легко. **4.** Знай більше – говори менше. **5.** На чорній землі білий хліб родить.

Спілкуюся

1. До поданих слів добери слова з протилежним значенням. Склади речення з двома парами слів (за вибором).

Зразок: ситий – голодний.

Солодкий – ____. Старий – ____.

Твердий – ____. Ніжний – ____.

Веселий – ____. Товстий – ____.

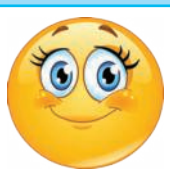

Антоніми – це слова з протилежним значенням.

Пишу

1. Перепиши речення. Випиши парами з кожного речення слова-антоніми.

1. Умій батьківщину любити, а ворога – ненавидіти *(Народна творчість)*. **2.** Старе одживає, нове народжується *(Остап Вишня)*. **3.** Геть пішло з країни горе, розлилося щастя море *(Народна творчість)*.

Досліджую

1. Добери три прислів'я зі словами-антонімами (з інтернету чи скористайся допомогою дорослих).

Слухаю та читаю

* * *

Скільки барв кругом розлито:
пурпур, охра, зелень, просинь.
Це минає тепле літо,
золота надходить осінь.
Край наш – писанка неначе,
треба тільки вміти бачить!

С. Сухомлинський

Спілкуюся

1. Прочитай уважно вірш. Скажи, які барви переважають у природі з настанням осені.

2. Як ставиться поет до свого краю? Знайди ці рядки у вірші й прочитай їх.

3. Які почуття викликає в тебе вірш під час читання?

4. Придумай заголовки до поданих текстів.

Варіант 1

Загадка

У південний край землі
Відлітають журавлі,
Знов лунький шкільний дзвінок
Нас покликав на урок.
Як цей місяць звати?
Прошу відгадати.

Вересень

Варіант 2

* * *

Вчора ще дзвеніли коси
В гаї на лужку,
Нині ж там стоїть вже осінь
В жовтім кожушку.

Я до неї у долину
Вибіг із воріт.
Придивився: то ж калина
В золоті стоїть!

В. Ладижець

Пишу

1. Перепиши народну прикмету. Поясни, як ти її розумієш.

В осінній час сім погод у нас:
сіє, віє, крутить, мутить, припікає й поливає.

Досліджую

1. За допомогою власних спостережень розкажи, як приходить осінь у твій край.

2. Поділися враженнями від одного з прочитаних текстів з однокласниками / однокласницями. Що найбільше вразило?

СЛОВНИК

барв кругóм розлúто – **mennyi szín ömlik köröskörül**

пу́рпур – **lila**

óхра – **okker (sárga)**

прóсинь – **kék (folt)**

пúсанка ненáче – **mint a hímes (tojás)**

Слухаю та читаю

Осінь

Прийшов вересень. Після спекотного літа, після серпневих теплих днів настала золота осінь.

По узліссях ще ростуть гриби: червоноголові підосичники, зеленуваті й рожеві сироїжки, слизькі грузді і запашні рижики. На старих великих пеньках туляться один до одного тонконогі опеньки.

На освітлених сонцем лісових галявинах червоніють кетяги горобини.

Чисте й прозоре повітря. Далеко чути звуки, гучно линуть голоси. На дні лісового струмка видно кожен камінчик, кожну тоненьку травинку. По прозорому високому небу біжать та й біжать хмарки. Ясної тихої днини літає над землею, сідає на обличчя липуча павутина.

У ці дні багато птахів готуються у вирій. Уже полетіли ластівки, швидкокрилі стрижі. Зостаються зимувати рябчики, тетеруки, куріпки. У гамірні зграйки збираються шпаки, відлітають на південь співучі птахи. У дальню путь вирушають дикі гуси, покидають рідні болота довгоногі журавлі.

Спілкуюся

1. Скажи, які барви переважають у природі з настанням осені?

2. За якими ознаками стає зрозуміло, що це тільки початок осені?

3. Чому осінь називають золотою?

4. Які гриби ростуть восени на узліссях?

5. Чи знаєш ти, які птахи відлітають у вирій, а які зимують у наших краях?

Пишу

1. Добери та запиши слова-антоніми до слів: **спекотне**, **чисте**, **гучно**.

Досліджую

1. Відгадай загадку. За допомогою власних спостережень розкажи, як приходить осінь у твій край.

Загадка

Дивний ключ у небі лине,
не залізний, а пташиний.
Це ключем в осінній млі
відлітають...

СЛОВНИК

спеко́тне лі́то – **forró nyár (kánikula)**
ке́тяги горобѝни – **berkenyefürtök**
червоноголо́ві підосѝчники – **vörös sapkás tinóru (gombák)**
запашні́ ри́жики – **illatos rizikegombák**
слизькі́ грузді́ – **síkos keserűgombák**
ря́бчики – **nyírfajd**
куріпки – **fogoly (madár)**
тетеруки́ – **fajdkakas**

§8 Багатозначність слів. Пряме і переносне значення слів

Többjelentésű szavak. A szavak egyenes és átvitt jelentése

Слухаю

Варіант 1

1. Послухай і прочитай речення. Що означають виділені слова?

1. Щасливі люди йдуть навколо, на **головах** у них вінки *(В. Сосюра)*. **2.** Одна **голова** добре, а дві – краще *(Народна творчість)*. **3.** Ти будеш **головою** в домі.

Чи подумав / подумала ти, що в першому реченні слово **голова** означає частину тіла, у другому – розум, у третьому – керівника?

Варіант 2

1. Прочитай вірш. Знайди слова, вжиті в переносному значенні. Поясни їх значення.

Хто що пише

(Уривок)

Пише хвостиком лисиця
Слід по росяній траві.
Пише дятел, чорна птиця,
Дивні знаки на корі.

Щось таємне пишуть риби
Плавниками у ставку.
Зайчик сонячний на шибі
Пише казку золоту.

В. Лучук

Слова, які мають кілька лексичних значень, називаються **багатозначними**. Значення їх можна зрозуміти лише разом з іншими словами.

Читаю

1. Прочитай і поясни значення виділених слів.

1. Я веду братика за **ручку**. **2.** Мені подарували кулькову **ручку**. **3.** Треба відремонтувати дверну **ручку**.

Спілкуюся

1. Прочитай, порівняй значення слів. Чому так можна поєднувати слова?

Гірка редька. Гіркі слова. Хлопчик сміється. Сонце сміється. Золотий годинник. Золота осінь. Біжать хлопці. Біжать струмки.

Слово може вживатися в **прямому** й **переносному** значенні.

Пишу

1. Перепиши речення та скажи, у якому з них слово вживається в прямому значенні, а в якому – у переносному.

1. Дуб шелестів кучерявим чубом. У Сергійка кучерявий чуб. **2.** Цукор на смак солодкий. Лисичка мовила солодким голосом. Солодка усмішка не завжди щира.

Досліджую

1. Прочитай подані парами багатозначні слова. Склади речення з кожним словом відповідно до його змісту.

1. Півники – птахи, півники – квіти. **2.** Лисички – звірі, лисички – гриби. **3.** Ніжки дитини, ніжки стільця.

Будова слова
A szó szerkezete

§9 Закінчення. Основа слова.
A végződés

Слухаю

1. Послухай і перепиши текст. Підкресли основи виділених слів.

Барвисте коромисло

За **ставком** – синя хмара. Через усю хмару – **веселка** Грають, виграють на ній жовта, зелена, синя, червона стьожки. Немов барвисте коромисло над **річкою** нависло. Десь за лісом, на високій горі, сидить могутній велетень Грім-Буревій. Це він тримає в руках дивне коромисло. Бере **відром** воду із ставка і виливає в хмару. Щоб із **хмари** йшов дощ.

В. Сухомлинський

Читаю

1. Прочитай і перепиши речення, дописуючи закінчення слів.

1. Біля нашого села протікає річк□ Тиса. **2.** Оксана живе біля самої річк□. **3.** Ми посадили топол□. **4.** Топол□ росте поволі. **5.** На топол□ є пташине гніздо.

Спілкуюся

1. Розглянь схеми слів. Скажи, з чого може складатися основа слова.

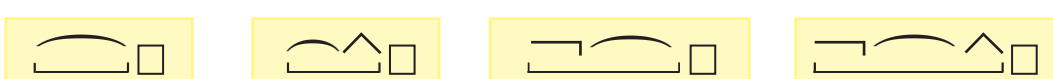

Пишу

1. Знайди серед поданих слів споріднені, запиши їх. Підкресли основу.

Зразок. Клен – кленовий.

Ліс, праця, вода, лісовий, працівники, підводний.

2. Допиши подані нижче ряди слів за зразком. Обведи закінчення.

Зразок.

Дуб	сонце	липа
дуба	сонця	липи

Дуб, сонце, липа, дуба, липи, сонця, дубом, липою, сонцем, дуби, лип, сонцю.

3. Випиши групи споріднених слів. Виділи в них закінчення та основу.

Зразок. Сад, садки, садівник, посадка.

Верба, вербичка, вербою, вербиченька, вербочка, вербовий, вербі, вербняк. Береза, берізка, березою, берізонька, берези, березовий, березняк, підберезник.

Основа слова – це частина слова без закінчення.
Закінчення – це частина слова, яка змінюється.

Досліджую

1. Добери споріднені слова до поданих. Визнач основу слів і закінчення.

Рука, школа, ліс, море, зима, весна.

СЛОВНИК

вигра́ють – **1. nyernek;**
2. ragyognak, csillognak
коромисло – **1. vízhordórúd;**
2. mérlegrúd
ве́летень – **óriás**
грім – **dörgés, mennydörgés**
буревій – **orkán, vihar**

Тема і мета тексту. Заголовок

A szöveg témája és mondanivalója. A cím

1. Прочитай текст. Про що в ньому розповідається?

Наш добрий хліб

Люди сіють хліб. Щедро оспівана ця праця людська. Зерно для людини і досі залишається земним дивом. Воно безсмертне. Кинуте в землю, стає колоском. Наливається соками землі і сонця. Красується, радіє урожаєм.

Нелегко дається хліб. Справжню ціну йому складають хлібороби, ті, хто до землі найближче, хто від засіву до жнив живе сподіваннями й турботами хлібної ниви. У кого в душі вміщується весь колосковий лан.

М. Сингаївський

Те, про що говориться у тексті, – це **тема**.

Головна думка тексту – це **мета**.

Заголовок виражає тему або мету тексту.

2. Прочитай. Визнач тему та мету цього тексту. Придумай свій заголовок.

З водою не жартують

Не можна нехтувати правилами безпеки на воді. Це призводить до трагічних наслідків.

Найчастіше причиною нещасних випадків є переляк, страх, коли у воді судома зводить м'язи. Їй належить уміло протидіяти. Коли звело литку, слід захопити рукою пальці ноги, сильно притягнути їх до себе і тримати так, незважаючи на біль. Допомагає й енергійний масаж у воді напружених м'язів.

Не можна жартувати на воді, притоплюючи силоміць одне одного. Утонути можна й тоді, коли, розімлілий на сонці, стрибаєш у холодну воду. Неправильне поводження на воді призводить до травм. Стрибаючи вниз головою з човнів чи мостів, берегових урвищ, можна вдаритись об дно чи камінь. Добре вивчіть правила поведінки і дотримуйтеся їх. Ось тоді ріки, озера і моря даруватимуть вам лише радість і здоров'я.

СЛОВНИК

засі́в – **1. vetés; 2. vetőföld**
жнива́ – **aratás**
ли́тка – **1. ikra; 2. lábikra**
перел я́к – **ijedség**
у́рвище – **szakadék**
силомі́ць – **erővel, erőszakkal**
розімлі́лий на со́нці – **a napon eltikkadva**
суд о́ма – **1. görcs; 2. bánat, baj**

Слухаю та читаю

Куличок

Коло чаплиної дачі
Куличок маленький плаче:
– Скоро осінь, скоро осінь,
А у мене ноги босі.

Рогозові черевики
Ще на мене завеликі.
Босоніжки замалі –
Натирають мозолі.

А свої новенькі боти
Загубив я на болоті.
Ось повіє холод лютий,
А я зовсім невзутий...

– Не журися, це не лихо,
Каже мама-куличиха.
– Поки тут настане осінь,
Ми у вирій подамося.

А. Качан

Спілкуюся

1. Прочитай вірш і скажи, яку картину ти уявляєш.

2. Хто головний герой цього вірша?

3. Де відбувається дія, про яку розповідається у вірші?

4. Назви, хто дбає про пташенятко: **а)** батько; **б)** мама; **в)** батько і мама.

5. Скільки строф має вірш?

6. Прочитай останні слова кожної строфи. Що ти можеш сказати про мову вірша?

Пишу

1. Добери синоніми до слів: **плаче**, **загубив**, **холод**.

Досліджую

1. Розкажи, які птахи залишаються зимувати у твоєму краї.

Структура книжки. Інформація. Джерела інформації

Книги для мене, як хліб насущний, необхідні.

Т. Шевченко

1. Роздивись, погортай різні книжки, підручники та скажи, із чого вони складаються. Зроби порівняльний аналіз: чим схожі та чим відрізняються.

1. Обкла́динка або палітурка – це зовнішнє захисне покриття книги. **2. Сере́дина палітурки – корінець.** скріплює всі елементи книги. **3. Фо́рзац** – це подвійний аркуш паперу, що з'єднує книжку з внутрішньою частиною обкладинки. **4. Титульна сторінка,** на якій вказується: автор книги, назва книги, місце видання, рік видання. **5. Сторінка** – це сторона аркуша паперу, на якій надруковано текст або вміщено ілюстрації.

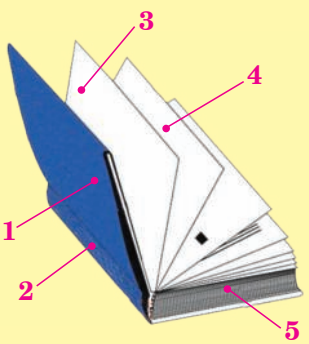

Інформація – це різноманітні відомості, повідомлення, звістки. **Джерело інформації** – це те, звідки ми отримуємо інформацію.

2. Розглянь малюнки. Які з джерел інформації використовували раніше, а які – зараз?

Щедра осінь

Непомітно підкрадається осінь. Хитрувато усміхається вона за лісом та ніжним голосом піддобрюється до людей:

– Може, вам золотого медку? А може, яблучок рожевобоких? Винограду солодкого? Кавунів червоних, як жар? Усе в мене є, усім я багата, любі…

Люди ласують золотим медком, ласують та щедру осінь підхвалюють:

– Ну й осінь! Ну й багатійка! Медком як щедро частує!

А про те й гадки нема, що медок той літо із своїх квітів запашних подарувало. Збирають у садках яблука, викладають рядками в ящиках пахучі груші.

А дід Саливон зачудовано крутить головою, осінь славословить:

– Хе, ох воно що то осінь. Зима – морозом вичавить, весна – віником вишкребе, літо – сонцем випалить, а осінь-господиня щедрою рукою в комору засипле.

Сидить Степанко на баштані, частується від гарячого, як жар, кавуна соковитими скибками і знову-таки осені дякує.

– Без літа й осені, дитино, не буває.

А осінь – знає своє. Тихцем гризе та й гризе золотого окрайця. Як гризне, так дня й відкусить, так дня й поменшає. Зате ночі з кожним днем стають довшими, вечори холоднішими, а ранки покривають усе рясними та холодними росами.

Ю. Збанацький

Спілкуюся

1. Як підкрадається осінь?

2. Знайди та прочитай, чим піддобрюється осінь до людей.

3. Що сказав про цю пору року дід Саливон?

4. Уважно послухай, прочитай і скажи, які почуття охоплюють читача / читачку, слухача / слухачку.

5. Передай інтонаційно зміст тексту.

Пишу

1. Добери та запиши синоніми до слів: **господиня**, **частувати**, **щедра**, **ласувати**.

2. Добери та запиши слова-антоніми до слів: **багата**, **довго**, **легкий**.

Досліджую

1. З допомогою дорослих чи інтернет-джерел добери 3-4 прислів'я або приказки про осінь.

СЛОВНИК

славосло́вить – **dicséretét zengi**
ви́чавить – **itt: mindent elpusztít**
ви́шкребе – **itt: végigsöpör**
гризе́ окра́йця – **rágja a szélét**
га́дки нема́ – **nem is gondolnak rá, itt: elfeledték (már)**

§10 Спільнокореневі слова. Корінь
A szótő (A szógyök)

Слухаю

1. Послухай і прочитай вірш, знайди та випиши спільнокореневі слова. Познач у них корені.

Є в дідуся добре діло:
Сад розводить на горбку.
Квітнуть вишеньки вже біло
В дідусевому садку.

І ніхто не відгадає,
Якщо дід вас вигляда,
Чи то вишня розквітає,
Чи дідова борода.

Ю. Гойда

Корінь – це головна значуща частина слова.
Корінь виражає те спільне значення,
яке мають усі спільнокореневі (споріднені) слова.
Наприклад: *ліс*, *лісовий*, *лісник*.

Читаю

1. Прочитай закличку. Визнач корені у виділених словах.

Іди, іди, **дощику**,
Звари мені **борщику**!
Тобі – каша, мені – **борщ**,
Щоб ішов хороший **дощ**!

Народна творчість

Спілкуюся

1. Вибери спільнокореневі слова з кожної групи слів:

а) мило, мильниця, намилювати, милуватися;

б) бережок, обережний, прибережний, береговий;

в) сирість, сирник, сирий, відсиріти, сирота;

г) син, синок, синій, синівський, синиця.

Пишу

1. Допиши речення.

1. Спільна частина споріднених слів називається .

2. Частина слова без закінчення – це .

3. Частина слова, яка змінюється, – це .

Досліджую

1. Знайди в тексті споріднені слова. Знайди в тексті слова, споріднені до **ліс**, **вода**.

Багато років живе на узліссі великий Дубище. Глибоко пустив у землю він своє коріння. Самотньо йому було на білому світі, от і з'явились біля нього три синочки: старшого звали Дуб, середущого – Дубок, найменшого – Дубочок. Сонце пестило їх своїм промінням, вітер колихав віти, дощик напував водичкою. Виросли сини й стали схожими на свого батька, бо ж вони одного кореня діти.

СЛОВНИК

ми́льниця – **szappantartó**
милува́тися – **gyönyörködni**
си́рість – **nyirkosság, nedvesség**
си́рник – **túrós tészta**

§11 Префікс. Суфікс
A prefixum (előtag). A képző

Слухаю

1. Послухай і повтори слова, утворені за допомогою префіксів.

перебіг, вибіг, збіг, оббіг, забіг, прибіг, побіг.

Читаю

1. Прочитай слова, утворені за допомогою суфіксів.

садок, садоч-ок, садов-ий, садів-ник, садов-ин-а.

Спілкуюся

Обговоріть, як краще виконати ці завдання.

Варіант 1

1. Утвори від поданих слів однокореневі слова за допомогою префіксів. Поясни значення утворених слів.

Зразок. Говорити – заговорити, поговорити.

1. Писати – на-, за-, від-, пере-, до-, ви-.
2. Малювати – роз-, на-, за-, під-, ви-, пере-.
3. Дати – від-, пере-, по-, ви-, роз-, до-.

Варіант 2

1. Від поданих слів утвори слова, що означають професію чи рід діяльності. Познач суфікси.

Зразок. Трактор – тракторист.

Школа, бандура, шахта, двір, робота, море, вчити, лікувати.

Пишу

1. Перепиши текст. Познач префікси у виділених словах.

Журавель

Облітав журавель сто морів, сто земель;
Облітав, **обходив**, ноги, крила **натрудив**.
Ми **спитали** журавля: «Де **найкращая** земля?»
Журавель **відповідає**: «Краще рідної – немає!»

П. Воронько

Префікс – це частина основи слова, яка стоїть перед коренем. За допомогою префіксів утворюються нові слова.

Суфікс – це частина основи слова, яка стоїть після кореня і служить для утворення слів.

Досліджую

1. Перепиши текст. Знайди в тексті слова, утворені за допомогою суфіксів.

На зеленому горбочку

На зеленому горбочку,
У вишневому садочку,
Притулилася хатинка,
Мов маленькая дитинка,
Стиха вийшла виглядати,
Чи не вийде її мати.

І до білої хатинки,
Немов мати до дитинки,
Вийшло сонце, засвітило,
І хатинку звеселило.

Леся Українка

СЛОВНИК

кри́ла натруди́в – **kifárasztotta a szárnyát**
со́нце засвіти́ло – **kisütött a nap**
притули́лася – **odasimult**
вигляда́ти – **kikukucskálni, kinézni**

Слухаю та читаю

Дрімають села…

Дрімають села. Ясно ще
Осіннє сонце сяє,
Та холодом осіннім вже
В повітрі потягає.

Темно-зеленії садки
Дрімають вже без плоду,
І тихо гріються хатки,
І верби гнуться в воду.

Ще ліс не стогне тим важким
Осіннім, довгим тоном,
І ще стрілою ластівка
Звиваєсь над загоном.

І. Франко

Спілкуюся

1. У якому значенні вжито вислів: «Дрімають села…»?

2. Де відбуваються події? Послідовно назви.

3. Яку картину ти уявляєш, читаючи вірш?

4. Розкажи, який у тебе настрій восени?

Пишу

1. Порівняй описи та напиши, хто може дрімати, грітися.

а) Дрімають села – …
б) Садки дрімають – …
в) Гріються хатки – …

Досліджую

1. Намалюй осінній пейзаж у твоєму краї.

Бібліотека реальна та віртуальна

У книги люди, наче бджоли в соти,
Знесли духовний, чародійний мед.

Д. Павличко

1. Відвідай з батьками бібліотеку. Що тебе найбільш зацікавило?

2. Назви, яку бібліотеку ти відвідував до 4 класу.

3. Чи вмієш ти вибирати книжки? Чи потрібна порада? Хто тобі допомагає?

Наукова бібліотека Львівського національного університету імені Івана Франка

5. Обери, які з поданих характеристик стосуються паперової книги, а які – електронної.

- можна читати на телефоні чи планшеті;
- запах книжки, дотик до неї заохочує до читання;
- є змога завантажити з інтернет-ресурсу;
- буває у вигляді пазлу, розкладайки;
- можна зібрати домашню бібліотеку;
- можна взяти в дорогу багато книг, і вони зовсім не займатимуть місця.

6. Робота в групі. Разом з однокасниками / однокласницями склади висловлювання на тему: «Мені більше подобається друкована книга / електронна книга, тому що …».

Осінні сни клена

Ми пішли до лісу подивитись на осіннє вбрання дерев. Зупинились біля високого клена. Посідали. Яка краса відкрилася перед нами! Стоїть клен у яскравому барвистому вбранні, а листочки ж ні затремтять, ні зашепотять.

Дивіться, діти: клен спить. І сниться йому все, що бачив од весни до осені. Ось жовтий листочок – мов золота кульбабка. Весною клен був зачарований її красою. Запам'ятав. А як заснув, то й пригадав весну – листочок його й пожовтів. А там, бачите, листочок – мов ранкова зоря – рожевий і ласкавий. А цей – як вечірня заграва у вітряний день. На цій гілочці – яскравий і красивий, немов крило вивільги. Мабуть, сиділа колись тут вивільга, а зараз приснилось кленові її крило.

Ми принишкли й милувалися красою. Усі наче боялися потривожити чарівний сон клена.

В. Сухомлинський

Спілкуюся

1. Куди пішли діти? Що їх вразило?

2. Що бачить клен у снах?

3. Скажи, які кольори та звуки використав автор у тексті. Знайди ці рядки й прочитай їх.

4. Який настрій у тебе викликав текст?

5. Прочитай уривок. З чим порівнює автор листочки клена?

А там, бачите, листочок – мов ранкова зоря – рожевий і ласкавий. А цей – як вечірня заграва у вітряний день. На цій гілочці – яскравий і красивий, немов крило вивільги.

Пишу

1. Визнач у тексті зачин, основну частину і кінцівку. Перепиши зачин і кінцівку. Випиши з прислів'їв назви осінніх місяців.

1. Як листя жовтіє, то поле сумніє.
2. Листопад вересню онук, жовтню син, зимі рідний брат.
3. Осінь на строкатому коні їздить.

Досліджую

1. Придумай свій заголовок до тексту «Осінні сни клена».

СЛОВНИК

крило́ ви́вільги – **sárgarigó szárnya**

прини́шкли – **elcsendesedtek**

Загальні очікувані результати

1. Оповідання «Щедра осінь» написав:

а) Сергій Сухомлинський;
б) Іван Франко;
в) Юрій Збанацький.

2. З якими словами в текстах цього розділу ти зустрівся вперше? Чи вживаєш ти їх у повсякденному житті?

3. Пригадай, з якого твору цей уривок. Постав запитання до фрагмента твору.

У ці дні багато птахів готуються у вирій. Уже полетіли ластівки, швидкокрилі стрижі. Зостаються зимувати рябчики, тетеруки, куріпки. У гамірні зграйки збираються шпаки, відлітають на південь співучі птахи. У дальню путь вирушають дикі гуси, покидають рідні болота довгоногі журавлі.

а) «Осінні сни клена»;
б) «Щедра осінь»;
в) «Осінь».

4. Добери до назв грибів їхні ознаки за змістом оповідання «Осінь».

Підосичники ____.
Сироїжки ____ і ____.
Грузді ____.
Рижики ____.
Опеньки ____.

5. Поясни, як розумієш вислів:

Край наш – писанка неначе,
треба тільки вміти бачить!

Конкретні очікувані результати

1. Чим схожі твори, вміщені в цьому розділі?

2. Прочитай і постав запитання за змістом уривка. Пригадай назву вірша.

– Не журися, це не лихо, –
Каже мама-куличиха.
Поки тут настане осінь,
Ми у вирій подамося.

3. Порівняй село, описане у вірші І. Франка, зі своїм селом / містом. Що є між ними подібного і що відмінного (природа, хати, люди)?

Дрімають села. Ясно ще
Осіннє сонце сяє,
Та холодом осіннім вже
В повітрі потягає.

4. Продовж своїми словами зміст уривка. Пригадай назву цього твору.

Дивіться, діти: клен спить. І сниться йому все, що бачив од весни до осені. Ось...

5. Назви зображені на малюнку гриби. Які з них їстівні, які – отруйні?

Правопис префіксів роз-, без-, з-, с-

§12 А роз-, без-, з-, с- prefixumok (előtagok) helyesírása

Слухаю

1. Послухай і прочитай вірш. Добери до нього заголовок. Визнач префікси у виділених словах.

Люлі, люлі, мій синочку,
Справлю тобі колисочку
Та й **повішу** на дубочку.

Сонце **зійде**, обігріє,
Роса **впаде** та **скупає**,
Листок впаде та й накриє.

Читаю

1. Прочитай і запиши слова, познач префікси, зверни увагу на їх написання:

1. Розповісти, розкласти, безсилий, безробітний.
2. Сказати, спитати, списати, сфотографувати.
3. Злити, зчистити, зшити, знизу.

В українській мові в префіксах **роз-**, **без-** завжди пишеться літера **з**.
Префікс **с-** пишеться перед **к, п, т, ф, х,** перед іншими приголосними – префікс **з-**.

Спілкуюся

1. Прочитай текст. Визнач його головну думку. Поясни правопис виділених слів.

Цікаво, де живе жайворонкова пісня? Вона живе у весняному степу, над зоряним полем, на зеленому **роздоллі**. І жайворонок ніколи не **розлучається** з нею. Спить він у степу біля сірої грудочки землі. І пісня **спочиває** разом із **стомленою**

пташинкою. Пісня для жайворонка – це головне в житті, то сама душа пташки. Тому й оберігає він свою пісню від буйного вітру, від холодної роси, від грозового дощу.

За Є. Гуцалом

Пишу

Варіант 1

1. Від поданих слів за допомогою префіксів **роз-**, **без-** утвори нові слова. Запиши їх.

Зразок. Ніс – розніс.

Танув, шумний, малював, питав, кидати.

Варіант 2

1. Перепиши, вставляючи префікси **з-**, **с-**:

□кинути, □хопити, □шити, □бити, □мити, □лити, □вити, □будувати, □питати, □тримати, □дати.

2. Перепиши слова. Пригадай і поясни правила вживання апострофа. Придумай із 2-3 словами (на вибір) речення.

1. Під'їзд, з'їзд, в'їхати, об'єднати, з'явитися.
2. В'язати, в'є, пам'ятати, п'ятак, б'ю, бур'ян.

Досліджую

1. Склади кілька речень зі словом **йшли**, вживаючи різні префікси.

Зразок. Учні прийшли до школи.

Художній та науковий тексти

Szépirodalmi és tudományos szövegek

1. Прочитай обидва тексти. Порівняй їх. Який з них художній, а який – науковий? Чому? Обґрунтуй свою думку.

Їжачок-хитрячок

Їжачок-хитрячок
Із голок та шпичок
Пошив собі піджачок,
І у тому піджачку
Він гуляє по садку.

Натикає на голки
Груші, яблука, сливки.
І до себе на обід
Він скликає цілий рід.

П. Воронько

Їжак

Їжак звичайний – невеликий звірок з овальним тілом сірого забарвлення. Мордочка витягнута, вуха стирчать або притиснуті. Спина й боки вкриті голками. На мордочці та животі – м'яка сіра шерсть. Лапи короткі, однакової довжини. На них пальці з кігтями. Є в їжака й маленький хвіст.

Живиться їжак дощовими черв'яками, жуками, ящірками, жабами. Полює на змій. Їсть також ягоди, опалі яблука та груші.

Ведуть їжаки нічний спосіб життя.

2. Склади художній текст-опис «Їжачок», використовуючи слова-синоніми, антоніми, порівняння. Вислови своє ставлення до тваринки.

3. За поданими варіантами малюнків зроби опис, художній чи науковий на вибір: **а)** квіти садові – квіти кімнатні; **б)** перелітні птахи – домашні птахи; **в)** дикі тварини – свійські тварини.

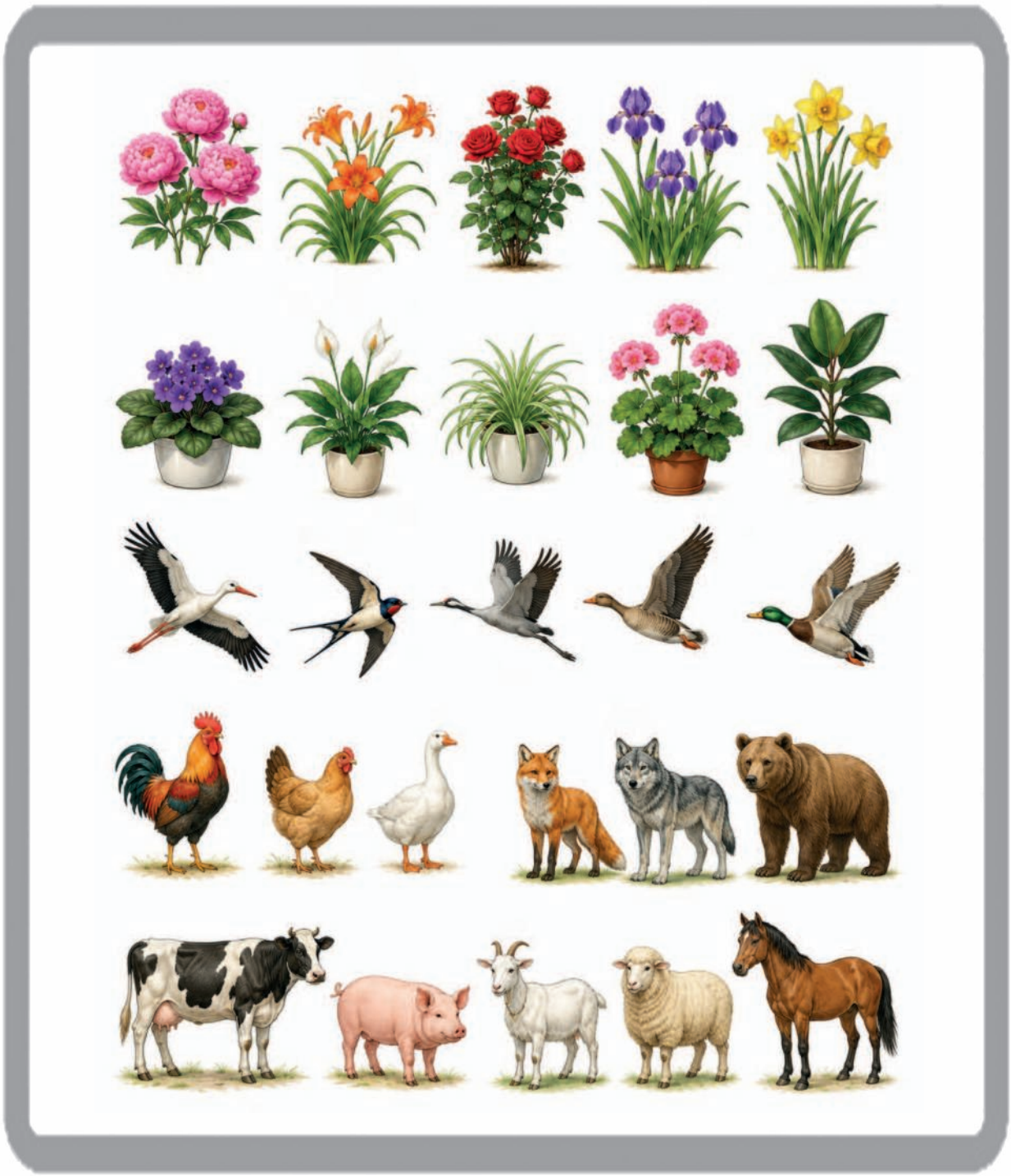

4. Робота в групі. Обмінюйся думками з однокласниками / однокласницями про складений текст.

Частини мови
A szófajok

§13 Загальне поняття про частини мови
Általános tudnivalók a szófajokról

Слухаю

1. Прочитай вірш. Для чого треба знати частини мови?

Починаємо вивчати
Ми тепер частини мови.
Всіх їх добре треба знати,
Щоб здобути знань основи.

Читаю

1. Прочитай назви частин мови.

Іменник, прикметник, дієслово, числівник, займенник, прислівник.

Спілкуюся

1. Розглянь малюнки. Розкажи, що на них зображено.

2. Розглянь таблицю. Скажи, які частини мови ми будемо вивчати. За допомогою таблиці визнач, що означає кожна частина мови, на які питання відповідає. Добери свої приклади.

Частина мови	Означає	Відповідає на питання	Приклади
іменник	назву предмета	хто? що?	*гуси, озеро*
прикметник	ознаку предмета	який? яка? яке? які?	*чисте, біле*
дієслово	дію предмета	що робити? що зробити?	*літати, потекти*
числівник	кількість, порядок при лічбі	скільки? котрий?	*три, п'ятий*
займенник	вказує на предмет або ознаку	хто? що? чий? який? котрий?	*я, ти, він, ми, цей, наш*
прислівник	час, місце, причину, спосіб дії	коли? де? куди? звідки? як?	*учора, скрізь, весело*

Пишу

1. Запиши речення. За допомогою таблиці визнач, до якої частини мови належать виділені слова.

Вода *(що робить?)* **тече** з гір. Плавають у воді *(хто?)* **гуси**. Гуси *(які?)* **дикі**. Гусенят *(скільки?)* **троє**.

2. Прочитай слова, постав до них питання. Визнач, до якої частини мови вони належать.

Мама, працювати, учора, щасливий, батько, розмовляють, чесний, дощ, десять, сьогодні, сьомий, добре.

Досліджую

1. Згрупуй слова за частинами мови, запиши їх.

Добрий, читає, чотири, сини, думка, сто, чистий, світить, сонячний, небо, знання, вчитися, напам'ять.

Слухаю та читаю

* * *

І в житті, як на полі мінному,
Я просила б в цьому сторіччі
Хоч би той магазинний мінімум:
– Люди, будьте взаємно ввічливі.
І якби на те моя воля,
Написала б я скрізь курсивами:
– Так багато на світі горя,
Люди, будьте взаємно красивими!

Л. Костенко

Спілкуюся

1. Усно поясни, про що просить людей авторка вірша?

2. Прочитай, з якими словами поетеса звертається до всіх.

Пишу

1. Перепиши. Поясни зміст уривка:

– Так багато на світі горя,
Люди, будьте взаємно красивими!

Досліджую

1. Склади діалог з однокласниками / однокласницями на тему «Як себе поводити в громадському транспорті», використовуючи ввічливі слова.

Оголошення. Запрошення. Вітання. Привітання

Вітання

Добрий ранок (день, вечір)! Ласкаво просимо! Радий вас бачити! Яка приємна зустріч! Вітаю! Привіт!

Прощання

До побачення! Усього доброго! Щасти! На все добре! Прощавайте! Бувайте здорові! Щасливої дороги!

Вибачення

Пробачте мені, будь ласка. Прошу вибачити мені. Вибачте. Пробачте мені за турботи (клопоти). Пробачте, що запізнився (запізнилася). Вибачте, що змусив (змусила) вас чекати.

Подяка

Дякую вам від усього серця… – за теплу зустріч; за квіти; за ваше вітання; за вашу гостинність. Я вдячний (вдячна) тобі / вам. Дякую за все.

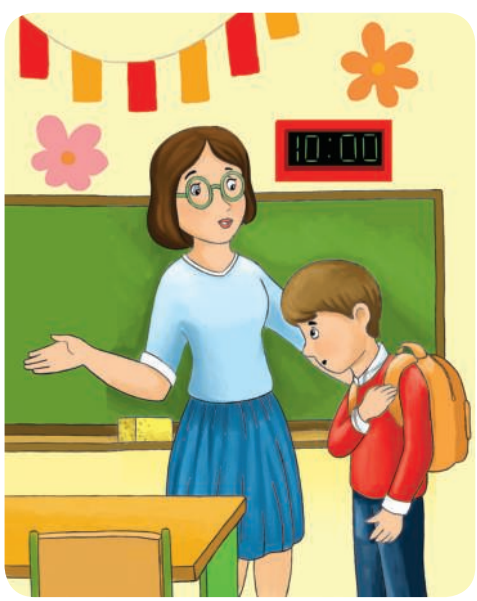

1. Склади діалоги за малюнками з поданими словами й словосполученнями.

Скажи людині: «Добрий день!»

Лісовою стежкою ідуть батько і маленький син. Довкола тиша, тільки чути, як десь далеко вистукує дятел та струмочок дзюркотить у лісовій гущавині.

Аж тут син побачив, що назустріч їм іде бабуся.

– Тату, куди бабуся йде? – питає син.

– Зустрічати або проводжати, – каже батько й усміхається. – Ось як ми зустрінемося з бабусею, ти й скажеш: «Добрий день, бабусю!»

– Навіщо ж казати ці слова? – дивується син. – Ми ж її не знаємо.

– А ось зустрінемось, скажемо бабусі ці слова, тоді й побачиш, навіщо.

Ось і бабуся.
– Добрий день, бабусю! – каже син.
– Добрий день, – каже батько.
– Доброго вам здоров'я, – відповідає бабуся і усміхається.
І хлопчик побачив: усе навколо змінилось. Сонце засяяло яскравіше. Верховіттям дерев пробіг легенький вітерець, і листя заграло, затремтіло. У кущах заспівали пташки – раніше їх і не чути було.

На душі в хлопчика стало легко.

– Чому це воно так? – питається син. – Бо ми побажали людині доброго дня.

За В. Сухомлинським

Спілкуюся

1. Чи часто ти вживаєш «чарівні слова»? Коли?

2. Знайди в тексті та прочитай, що «несуть у собі» слова ввічливості.

Пишу

1. Які ще слова привітання ти знаєш? Запиши.

Досліджую

1. Склади словничок вітань і прощань уранці, в обід, увечері.

Ніщо не коштує так дешево і не цінується так дорого, як ввічливість.

СЛОВНИК

лісово́ю сте́жкою – **erdei ösvényen**
назу́стріч – **szembejött**
навко́ло – **körülöttük**
приє́мно – **kellemes (èrzès)**
усміхну́вся – **elmosolyodott**

§14 Іменник
A főnév

Слухаю

1. Прочитай. Випиши слова, які відповідають на питання **що?**

Над озерами, річками,
На полянах лісових,
На стрімких високих горах,
На просторах степових, –
Де лише сіріє стежка
Або вкрився збіжжям лан, –
Скрізь розкидались оселі
Наших прадідів – слов'ян.

Олександр Олесь

Читаю

1. Почитай і відгадай загадки. Запиши слова-відгадки та постав до них питання.

1. Часом лізу я у шкоду, їм капусту на городах, моркву, ріпу, буряки. Відгадайте, хто такий?

2. Без рук, без ніг, а вилізе на пліт.

Спілкуюся

1. Розглянь малюнки, назви зображення, запиши слова в зошит.

Слова, які називають (іменують) предмети й відповідають на питання ***хто? що?***, називаються **іменниками**.

Пишу

Варіант 1

1. Доповни речення словами із довідки. На яке питання відповідають дописані слова?

Лікує хворих ____. Учить дітей ____. Працює в аптеці ____. Продає товари ____. Грає на скрипці ____.

Довідка: скрипаль, продавець, аптекар, учитель, лікар.

2. Постав питання до слів. Випиши лише іменники.

Сміх, боротися, сміятися, темнота, боротьба, синій, радість, темний, синь, читати, читанка, хоробрість.

Варіант 2

1. Прочитай. Добери до поданих слів антоніми, запиши їх.

Зразок. Зустріч – розлука. Світло – тінь.

Перемога – ____. Південь – ____. Початок – ____. День – ____. Радість – ____. Спека – ____.

Досліджую

1. Добери по 3-4 приклади іменників, що називають предмети, людей, рослин чи тварин. Питання до слів запиши в дужках.

СЛОВНИК

скрипа́ль – **hegedűs**
синь – **kékség**
ріпа – **fehér retek**
пора́зка – **vereség**

Робота над переказом

A tartalom elmondásának gyakorlása

1. Прочитай і виконай.

1. Прочитай (послухай) текст повністю.

2. Розділи текст на частини (абзаци).

3. Склади план у вигляді заголовків до абзаців (частин) або у вигляді питань.

4. Перекажи зміст кожної частини тексту за планом.

5. Перекажи зміст у цілому.

6. Запиши коротко зміст тексту за планом.

7. Пиши уважно, каліграфічно. Кожну частину починай з абзацу.

8. Перевір написане.

Двічі поливав

– Дерево – це краса! Це – чисте повітря! Це – життя! – пояснює вчителька. – І якщо кожен із вас посадить і виростить хоча б по деревцю, то незабаром наше місто стане квітучим садом... Завтра, діти, ми будемо садити дерева.

...Минуло літо, настала осінь. На уроці природознавства вчителька сказала:

– Діти, сьогодні ми з вами знову підемо садити дерева. І мені дуже хотілося б довідатись, як ростуть ваші деревця, які садили ми навесні. Ну от ти, Василько, розкажи. Росте твоє деревце?

– Росте! Я його двічі поливав.

– Коли?

– Уранці та ввечері щодня, – відповів Василько.

Вчителька похвалила його і запитала Михайлика:

– А як твоє деревце?

– Засохло, – опустивши додолу очі, відповів Михайлик.

– Ти що, не поливав його?

– Поливав!

– Скільки?

– Теж двічі... Один раз у квітні, коли посадив, а другий раз, коли ішов на канікули.

М. Колесников

План

1. Як пояснила вчителька, що таке дерево?
2. Як місто може стати квітучим садом?
3. Що зробили діти навесні?
4. Як поливав Василько своє деревце?
5. Чому дерево, яке посадив Михайлик, засохло?
6. Зроби свій висновок про роль дерев.

2. Підготуй інформацію про дерева, які ростуть у парку / лісі / саду.

§15 Іменники – назви істот та неістот
Élőlényeket és élettelen tárgyakat megnevező főnevek

Слухаю

1. Послухай і прочитай вірш. Випиши в одну колонку іменники-назви істот, у другу – неістот. Спробуй розказати вірш так, щоб нічого не плутати.

Плутанка

Чобітки печуться в пічці,
Пиріжки пірнають в річці,
Мишка кошеня впіймала,
В небі рибка заспівала.

В полі бджоли зацвіли,
Ніжно вишні загули,
Півень вранці занявчав,
Порося сказало: «гав».
Розлились дива́ на волю,
Бо канікули у школі.

Т. Лисенко

Читаю

1. Прочитай і доповни перелік слів, які відповідають на питання **хто**?

Учитель, дятел, журналістка, актор, однокласник, співачка, сестра, друг, , , ...

Спілкуюся

1. Розглянь малюнки, назви цих людей за їх професією.

2. Розглянь малюнки, назви зображені предмети.

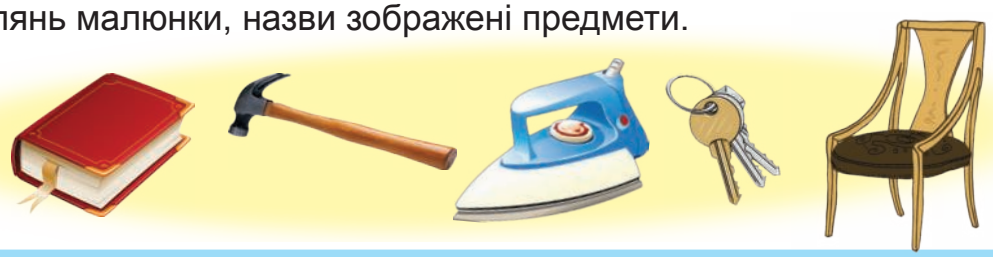

Іменники – назви **істот** відповідають на питання ***хто?***
Слова, які відповідають на питання ***що?***,
є іменниками-назвами **неістот**.

Пишу

1. Доповни перелік слів, які відповідають на питання **що?** Склади два речення, запиши їх.

Дерево, радість, роса, степ, підручник, дружба, ..., ..., ...

2. Випиши в одну колонку іменники-назви істот, у другу – іменники-назви неістот.

Кінь, школяр, музикант, мапа, грім, село, слово, гордість.

Досліджую

1. Перепиши текст. Добери заголовок до тексту. Визнач тип тексту (розповідь, опис, роздум). Підкресли іменники.

На землю падають сніжинки. Тихо падають на поля, на ліс, на стежки. Я прислухаюся до тихого снігопаду і чую ніжний дзвін. Це сніжинки торкаються одна одної і дзвенять, немов срібні дзвіночки.

СЛОВНИК

плу́танка – **zavar, zűrzavar, keveredés**
пірна́ти – **alámerülni**
ви́шні – **meggy**
ма́па (карта) – **térkép**

Образливе слово

Одного разу Син розсердився і згарячу сказав Матері образливе, грубе слово. Заплакала Мати. Схаменувся Син, шкода стало йому Матері. Ночей не спить – мучить його совість: адже він образив Матір.

Ішли роки. Син-школяр став дорослою людиною. Настав час їхати йому в далекий край. Поклонився Син Матері низько до землі й говорить:

– Простіть мене, Мамо, за образливе слово.

– Прощаю, – сказала Мати і зітхнула.

– Забудьте, Мамо, що я сказав вам грубе слово.

Задумалась Мати, геть посмутніла. На її очах з'явилися сльози. Каже вона Синові:

– Хочу забути, Сину, а не можу. **Рана від колючки загоїться й сліду не залишиться. А рана від слова заживає, проте слід глибокий зостається.**

За В. Сухомлинським

Спілкуюся

1. Про що ведуть розмову герої тексту?

2. Як повівся син з матір'ю?

3. Як розгортаються події через роки?

4. Вибери з тексту ключові слова та прочитай їх.

5. У якому часі вжиті ключові слова в тексті?

6. Які почуття в мами до сина? А в сина до мами?

7. Розкажи про своє ставлення до героїв.

8. Зроби порівняльний аналіз матері й сина. Змалюй шлях сина та матері словами з тексту. Знайди в тексті деталі для характеристики портрета кожного персонажа.

Пишу

1. Прочитай і перепиши виділені в тексті речення. Поясни, як ти розумієш їх.

1. Гостре словечко коле сердечко.

2. Щире слово, добре діло душу й серце обігріло.

Досліджую

1. Яке значення має слово в житті людини? Поясни значення прислів'їв.

СЛОВНИК

обра́зливе сло́во – **sértő szavak**
зга́рячу – **hirtelen felindulásában**
посмутні́ла – **elszomorodott**
загої́ться – **begyógyul**
зостає́ться – **megmarad**

Золоте серце

Казка

Жив собі цар Золотодар і мав він трьох дочок. Покликав їх до себе і дав кожній по три золоті монети:

– Купіть собі, що бажаєте.

Зраділи царівни! Мерщій побігли в місто.

Найстарша царівна купила чудові персні і натягла собі на пальці.

Середуща царівна купила коштовні сукні, ткані шовком, вишиті золотом.

А найменша царівна не знала, що вибрати. Іде містом, роздивляється, аж назустріч – заплакана жінка.

– Чого ви, тітонько, плачете? – спитала царівна.

– Як же мені не плакати, коли моя хата згоріла?

– То візьміть ці дві монети. За них нову збудуєте.

Пішла царівна далі, бачить – малі діти плачуть.

– Чого ви, дітоньки, плачете?

– Як же нам не плакати, коли мама захворіла?

– Нате вам монету, купіть ліки, мама й одужає.

Тоді зустріла босу сиріточку, сумну-пресумну. Вже не мала що їй дати, то ласкаво пригорнула, погладила по голівці – сиріточка й засміялася.

Вернулася царівна до палацу, нічого не купивши. А цареві цікаво, що його дочки придбали. Послав слуг подивитися.

– У найстаршої царівни золоті персні, – сказали цареві слуги.

– У середущої царівни золоті сукні.

– А в найменшої царівни золоте серце!

З. Мензатюк

Спілкуюся

1. Що дав цар своїм дочкам?

2. Що придбали царівни? Прочитай про це уривок.

3. Чому в найменшої царівни золоте серце? Вислови своє міркування.

Пишу

1. Відгадай загадку. Запиши відгадку. Постав питання до слова.

Загадка

Які ноги, такий ніс, по болоті ходить скрізь,
хату на хаті має, жабам рахунок знає.

1. Ввічливих і лагідних скрізь шанують.

2. Погане слово, що брудна вода.

Досліджую

1. Як ти вважаєш, хто такий мудрець? Поясни свою думку.

§16 Загальні та власні іменники
Köznevek és tulajdonnevek

Слухаю

1. Послухай і прочитай вірш. Випиши з тексту іменники – власні назви. Скажи, чому Харитя не встигає до школи?

Третьокласниця Харитя

Третьокласниця Харитя
Дуже любить говорити.
Вранці забіжить до Олі,
А від Олі мчить до Полі,
А від Полі – до Надії,
Від Надії – до Софії,
Від Марусі – до Ганнусі,
Від Ганнусі – до Настусі,
Буде в Зої і в Наташі,
Мчить до Галі, Валі, Саші,
А від Саші – до Миколи...
Де ж їй встигнути до школи.

А. Свашенко

Читаю

1. Послухай і запиши скоромовку. Поясни вживання великої букви.

Ой збирала Маргаритка
маргаритки на горі.
Розгубила маргаритки
Маргаритка на дворі.

Спілкуюся

1. Розглянь малюнки. Прочитай речення.

Квітка лілія пахуча.

Мою подругу звати Лілія.

1. Ромашки – польові квіти. **2.** Діти назвали собачку Ромашкою. **3**. Летить у небі орел. **4.** Сьогодні Віктор Орел отримав дванадцять балів.

Пишу

1. Склади пари речень зі словами: **вітер – Олег Вітер**; **земля – планета Земля**; **ласка – корова Ласка**.

На́зви країн, міст, сіл, гір, річок, планет, імена і прізвища людей, клички тварин – це іменники – **власні назви**. Вони пишуться з великої букви. Усі інші іменники – **загальні назви**. Вони пишуться з малої букви.

2. Перепиши речення, вибираючи з дужок велику або малу букви. Поясни, чому ти так пишеш.

1. Я маленька (У,у)країнка. **2.** Леся (У,у)країнка написала багато творів для дітей. **3**. У нашому районі є село (У,у)країнка. **4.** На небі з'явилася перша вечірня (З,з)ірка. **5.** У моєї бабусі є корова (З,з)ірка.

3. Допиши до іменників – загальних назв власні назви.

Зразок. Поет Тарас Шевченко.

Село ____, місто ____, брат ____, сестра ____, мама ____, дідусь ____, вулиця ____.

Досліджую

1. Перепиши текст, підкресли іменники – загальні назви.

Вода

Наші предки дуже шанували воду. Вважалося великим гріхом кинути в річку чи озеро сміття, каміння. Не можна було бити по воді. Вода, за переказом, має велику цілющу силу. Вона миє, очищає тіло і душу.

§17 Правопис власних іменників
A tulajdonnevek helyesírása

Слухаю

1. Послухай вірш. Випиши назви річок. Назви′ річки, які протікають у твоїй місцевості.

Ріки України

…Не відома горам тиша:
буйні води котить Тиса,
Рине Прут і Латориця,
Черемоші два іскряться…
…як волошки, голубий
у Дністер впадає Стрий.

А по той бік гір чимдуж
поспішає долом Уж.
А над Ужем, кожен знає,
місто Ужгород зростає…

В. Лучук

Читаю

Варіант 1

1. Прочитай і перепиши текст, зверни увагу на слова, написані з великої букви. Поясни їх значення.

Українські криниці

Криниці. Скільки їх на нашій українській землі! Хоч би в якому куточку України ви побували, вам покажуть джерела, біля яких зупинялися Григорій Сковорода, Богдан Хмельницький, Максим Кривоніс, Устим Кармелюк, Олекса Довбуш, Тарас Шевченко, Леся Українка.

В. Скуратівський

Варіант 2

1. Прочитай і запиши речення, підкресли іменники – власні назви.

1. Тарас Шевченко народився в селі Моринцях. **2.** Село Велика Добронь розташоване в Ужгородському районі. **3.** Місто

Мукачево розкинулось на берегах Латориці. **4.** Антон Молнар є студентом Ужгородського національного університету. **5.** Україна має кордони з Молдовою, Румунією, Угорщиною, Словаччиною, Польщею.

Спілкуюся

1. Визнач, яку букву пропущено в словах. Запиши утворені імена.

а) □іктор, □етро, □тепан, □аксим;

б) □лена, □етяна, □адія, □ксана.

2. Назви зображених на малюнку тварин. Придумай клички.

Зразок. Ведмедик Пух.

Пишу

1. Прочитай і перепиши речення. Підкресли лише прізвища.

Байки Леоніда Івановича Глібова. Казки Івана Яковича Франка. Вірші Лідії Петрівни Повх. Оповідання Зірки Мензатюк. Повісті Сашка Дерманського.

Досліджую

1. Запиши назви міста (села) і вулиці, на якій мешкаєш, а також – району й області. Як називається наша країна?

2. Запиши прізвище та ім'я своє і сусіда / сусідки за партою; своїх батьків, бабусь і дідусів.

Слухаю та читаю

Чарівні слова

До всіх сердець, як до дверей,
Є ключики малі.
Їх кожен легко підбере,
Якщо йому не лінь.
Ти мусиш, друже, знати їх,
Запам'ятать неважко:
Маленькі ключики твої –
«Спасибі!» і «Будь ласка!»

А. Костецький

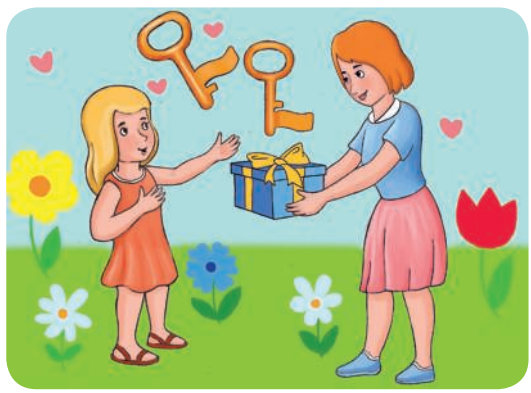

Спілкуюся

1. Прочитай виразно вірш «Чарівні слова».

2. Які слова називають чарівними?

3. Чому чарівні слова називають ключиками до всіх сердець?

4. Яка головна думка вірша «Чарівні слова»?

5. Поясни правопис слів: **їх**, **йому**, **запам'ятать**.

6. Назви всі розділові знаки у другій строфі.

Пишу

1. Знайди в тексті всі іменники. Запиши їх.

Слова щирого вітання дорожчі за частування.

Досліджую

1. Які слова є чарівними? Чому?

Порада, пропозиція, вказівка

Істинно шляхетні люди ніколи нічим не вихваляються.

Ф. де Ларошфуко

1. Прочитай уважно поради.

- ✓ Якщо до тебе звернулися, відповідай ввічливо.
- ✓ Вітайся при зустрічі з друзями, знайомими.
- ✓ Слова ввічливості вимовляй доброзичливо.
- ✓ Дорослих називай на «Ви».
- ✓ Спочатку вислухай інших, а потім говори сам.
- ✓ Коли йдеш, не забувай прощатись.
- ✓ Дякуй за допомогу, турботу, увагу.
- ✓ Не втручайся в розмову дорослих.
- ✓ Не розмовляй голосно в транспорті, на вулиці.
- ✓ Пам'ятай про чарівні слова «будь ласка», «прошу», «дякую», «вибачте», «дозвольте» та інші.

2. Робота в групі. Склади діалог за малюнком.

Письмовий твір-розповідь за власними спостереженнями

Írásbeli elbeszélő fogalmazás saját megfigyelés alapján

1. Розглянь малюнок. Скажи, які осінні роботи виконують у саду, на городі. Чи доводилося тобі допомагати батькам і збирати урожай? За допомогою малюнка та на основі власних спостережень напиши твір-розповідь. Придумай назву твору.

Текст складається із трьох частин:
зачину, **основної частини**, **кінцівки (висновку)**.

2. За планом склади твір-опис.

Записка, sms-повідомлення

Записка – це короткий лист.

1. Розглянь малюнки. На якому з них є sms-повідомлення, а на якому – записка? Поясни свою думку.

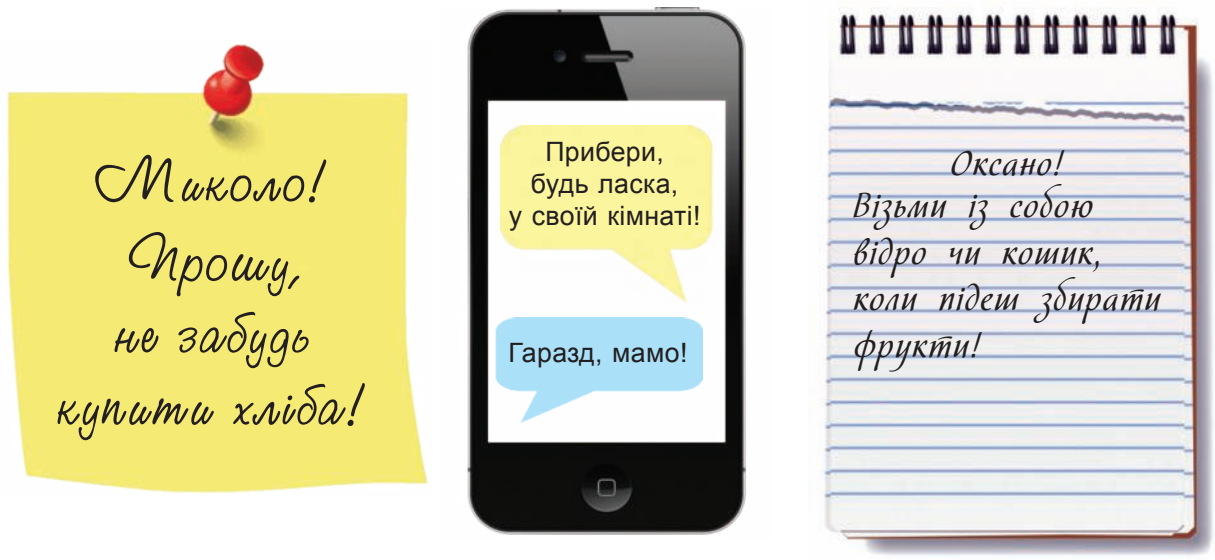

2. За змістом поданих малюнків склади записки або sms-повідомлення.

3. Робота в групі. Складіть записку / sms-повідомлення подрузі / другу.

Загальні очікувані результати

1. Послухай і скажи, що нового для себе ти дізнався / дізналася, прочитавши цей розділ.

2. Які слова ввічливості можна використати в ситуаціях, зображених на малюнках?

3. Твір «Золоте серце» – це:

а) оповідання;
б) притча;
в) казка.

4. Прочитай прислів'я, поділивши його на слова.

Словочемнекожномуприємне.

5. Якою спільною темою об'єднані твори цього розділу?

Конкретні очікувані результати

1. Прочитай і скажи, з якого твору цей уривок?

– Добрий день, бабусю! – каже син.
– Добрий день, – каже батько.
– Доброго вам здоров'я, – відповідає бабуся і усміхається.
І хлопчик побачив: усе довкола змінилось. Сонце засяяло яскравіше. Верховіттям дерев пробіг легенький вітерець, і листя заграло, затремтіло. У кущах заспівали пташки – раніше їх і не чути було.

2. Підкажи Сергійкові, які слова він повинен сказати дівчинці.

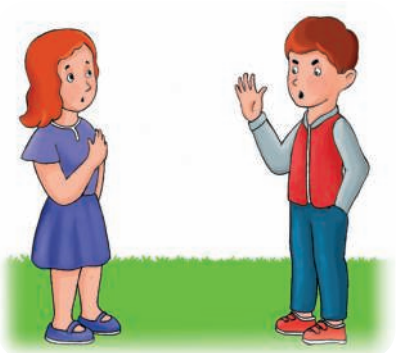

а) Вибач, будь ласка!
б) Добрий день!
в) Прошу!

3. Придумай продовження оповідання В. Сухомлинського «Образливе слово».

4. Які слова ввічливості пропущено у вірші?

Сійся-родися
ніжне « »,
вдячне « »,
« » тремтливе –
слово у серці,
як зернятко в ниві.

« »,
«Світлої днини!», –
щедро даруй ти
людям, дитино.

Довідка: спасибі, доброго ранку, вибач, будь ласка.

5. Склади діалог із життя твого класу, використовуючи ввічливі слова.

§18 Рід іменників
A főnevek neme

Слухаю

1. Послухай і прочитай слова. Скажи, який рід можуть мати іменники. Якими словами можна замінити іменники, щоб визначити рід?

Чоловічий рід він (мій)	Жіночий рід вона (моя)	Середній рід воно (моє)
учень	учениця	вікно
учитель	учителька	поле
тато	мама	слово
брат	сестра	відро

В українській мові іменники мають рід: **чоловічий** (hímnem), **жіночий** (nőnem), **середній** (semlegesnem).

Читаю

1. Прочитай. Визнач рід іменників кожної з груп слів.

1. Вихователь, учитель, батько, дідусь, лікар, українець, угорець, учень, школяр, чоловік, хлопець.

2. Вихователька, учителька, мама, бабуся, лікарка, українка, угорка, учениця, школярка, жінка, дівчина.

3. Дівча, хлоп'я, дитятко, малятко, цуценя, гуценя, каченя, лоша, вовченя, теля, ведмежа.

Спілкуюся

Як визначаємо рід предметів?

Варіант 1

1. Розглянь малюнки. Назви предмети, добери до них слова: **він**, **вона**, **воно** або **мій**, **моя**, **моє**.

Варіант 2

1. Розглянь малюнок. Назви зображені на ньому предмети. Визнач рід цих іменників.

Пишу

1. Випиши іменники у три колонки: чоловічого, жіночого та середнього роду.

Дитя, зерно, овес, поле, гай, нива, день, сонце, ніч, яблуня, лимон, редька, жито, цибуля, ясен, айстра, очерет, зілля, черешня, клен, місяць, небо, зоря, зірка.

2. Переклади слова з угорської мови на українську. Визнач рід іменників у словах української мови. Добери власні приклади.

Ákacfa, befőtt, csésze, nap, helyiség, jég.

В угорській мові поняття роду іменника відсутнє.

Досліджую

1. Назви дні тижня українською та угорською мовами. Як визначити рід іменників?

§19 Число іменників
A főnevek száma

Слухаю

1. Послухай і прочитай вірш, випиши іменники, укажи їх рід, число. Що називають ці слова?

Головна професія

(Уривок)

Учитель, лікар чи геолог,
Письменник, слюсар чи кресляр –
Всі називають головною
Одну професію – школяр.

А. Костецький

Читаю

1. Прочитай. Знайди іменники, випиши їх у колонку, постав у множині. Чи всі іменники мають форму множини?

Лісове джерельце

Лісове джерельце,
Добре в нього серце,
Всім дає водиці:
І звірятку, й птиці,
Дереву й травиці,

Квітці і людині.
Тому й не міліє,
Дзюркотить, радіє,
Із лісів дзвінкою
Витіка водою.

М. Чепурна

Спілкуюся

1. Розглянь малюнки, назви кількість предметів.

Іменники змінюються за числами:
однина (egyes szám) і **множина** (többes szám).

Пишу

1. Запиши іменники в множині.

Варіант 1

Зразок. Клас – класи.

Книжка – ..., парта – ..., ручка – ...,
буквар – ..., стілець – ..., учень – ...,
яблуко – ..., вікно – ..., батько – ....

Варіант 2

1. Перепиши текст, підкресли іменники. Усно визнач їх рід та число.

Скрутно птахам і звірам, що зимують у нас. Тому синиць, горобців, щиглів необхідно підгодовувати насінням. Зайцям можна давати моркву, лосям – сіно, а білкам – горіхи. Це полегшить їхню зимівлю.

Досліджую

1. Добери 2–3 іменники за групами, запиши їх в однині та множині.

Зразок. Дерева: береза – берези, дуб – дуби.

Свійські тварини: ..., ...
Птахи: ..., ... Квіти: ..., ...

Слухаю та читаю

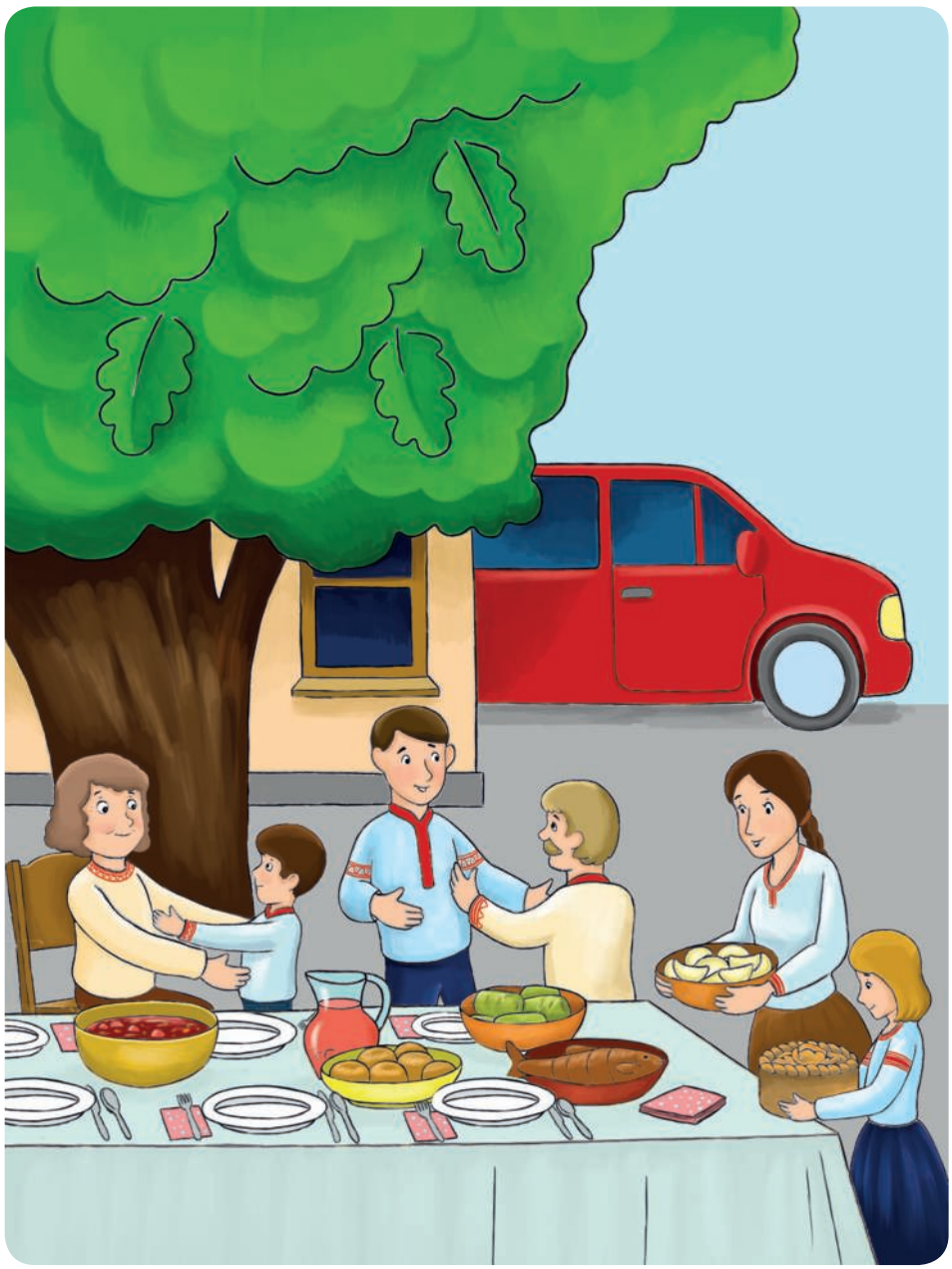

Родина, родина – від батька до сина,
Від матері доні добро передам.
Родина, родина – це вся Україна
З глибоким корінням, з високим гіллям.

В. Крищенко

Ой роде наш красний!

Українська народна пісня

У полі калина, у полі червона
хорошенько цвіте.

Приспів:
Ой роде наш красний, роде наш прекрасний,
Не цураймося, признаваймося,
бо багацько нас є.

А перший цвіточок – то рідная мати
хорошенько цвіте.

Приспів:
Ой роде наш красний, роде наш прекрасний,
Не цураймося, признаваймося,
бо багацько нас є.

Спілкуюся

1. У виконанні яких артистів ти чув / чула ці пісні?

2. Розкажи, як ти любиш своїх батьків, дідусів, бабусь.

3. Які ще пісні про родину ти знаєш?

4. Пригадай, яку народну пісню про родину ти вивчав / вивчала в третьому класі.

Пишу

1. Перепиши приспів другої пісні.

Досліджую

1. Чи знаєш ти свій родовід? Склади з допомогою дорослих родинне дерево твого роду.

Корінь життя

Притча

Коли народжувалася дитина, за давнім українським звичаєм, батьки на її честь садили дерево. Зеленим братом Максима став молоденький дубок, що прийнявся навпроти хати. З літами обидва окріпли, підросли.

Не сиділося чомусь на батьківщині Максимові. У пошуках легкого хліба подався він у світи. Як пішов – так і пропав. Мало не щодня виходила мати на битий шлях виглядати сина, тільки все намарно, бо забув нащадок дорогу до рідної домівки, осів у столиці. Не навідується Максим до села, соромиться матері, селянського походження і мови рідної соромиться.

А дуб тим часом піднявся – велетень, обійстя затулив своїми могутніми вітами. Притулиться стара ненька до нього, мов до синочка, сльозу пустить. Де її Максим? Чи не занедужав часом? Чує материнське серце недобре.

Уже другий рік мучить недуга Максима. І жоден лікар ні за які гроші не вилікує. Прослухав якось він, що живе в одному

селі ворожка. Порадили звернутися до неї. Ворожка подивилася на бліде обличчя Максима і скрушно похитала головою:

– Загубив ти себе, чоловіче. Єдиний, хто тебе порятує, – твій зелений брат, дуб-велетень. Вставай досвітками і вмивайся щодня росою з його листя. Поки дубові – доти й тобі жити.

Та й поїхав Максим додому, до матері. Хоч не йняв віри ворожці, але коли спробував раз-другий ороситись – таки покращало. Наче вдруге на світ народився.

– Заберу я цього дуба до себе в місто, – сказав Максим матері.

– Що ти, синку, він же всохне, щойно підрубаєш його коріння, – занепокоїлася мати.

Замислився Максим над своїм життям та долею.

– А я? – запитав себе. – Як існував увесь цей час без батьківщини? Правда твоя, ненько: **людина, як дерево, без коріння не може жити!**

Спілкуюся

1. Скажи, які народні звичаї, пов'язані з народженням дитини, є в українців. А в угорців? Що вони символізують?

2. Яка головна думка твору?

3. Чому мати почувалася розгубленою? Які почуття переживав син?

Пишу

1. Знайди та випиши слова, які є розв'язкою твору.

Досліджую

1. Досліди своє дерево родоводу. Що нового ти дізнався / дізналася?

СЛОВНИК

зокрі́пли – **megerősödtek**
би́тий шлях – **itt: kitaposott út**
наща́док – **1. utód; 2. sarj, ivadék**
скру́шно – **szomorúan**
не йняв ві́ри – **nem vesztette el a hitét**

Відмінки. Загальне поняття

§20 Ragozás. A főnevek ragozása. Általános tudnivalók

Слухаю

1. Послухай і прочитай. Назви в кожному реченні закінчення іменників – імен Микола і Марія. Чи однакові питання ставляться до слів Микола і Марія? Прочитай питання.

1. У мене є друзі *(хто?)* Микол**а** і Марі**я**.
2. Я прийшов у гості до *(кого?)* Микол**и** і Марі**ї**.
3. Приніс подарунки *(кому?)* Микол**і** і Марі**ї**.
4. У кінотеатрі побачив *(кого?)* Микол**у** і Марі**ю**.
5. Мені весело з *(ким?)* Микол**ою** і Марі**єю**.
6. Нові пальта *(на кому?)* на Микол**і** і на Марі**ї**.
7. Микол**о**, Марі**є**, приходьте до мене в гості.

Зміна закінчень іменників називається **відмінюванням**, або **змінюванням** за відмінками.

Назва відмінка	Скорочена назва	Питання	Приклади
Називний	Н.	**хто? що?**	*голуб, парта*
Родовий	Р.	**кого? чого?**	*голуба, парти*
Давальний	Д.	**кому? чому?**	*голубу, парті*
Знахідний	З.	**кого? що?**	*голуба, парту*
Орудний	О.	**ким? чим?**	*голубом, партою*
Місцевий	М.	**на (у) кому? на (у) чому?**	*на голубі, на парті*
Кличний	К.	–	*голубе, парто*

Іменники в кличному відмінку не відповідають на питання.

Читаю

1. Прочитай і запам'ятай відмінювання іменників – назв чоловічого, жіночого та середнього роду.

Назва відмінка	Питання	Приклади		
Н.	**хто?**	*батько*	*сестра*	*курча*
Р.	**кого?**	*батька*	*сестри*	*курчати*
Д.	**кому?**	*батьку(-ові)*	*сестрі*	*курчаті*
З.	**кого?**	*батька*	*сестру*	*курча*
О.	**ким?**	*батьком*	*сестрою*	*курчам*
М.	**на (у) кому?**	*на батькові*	*на сестрі*	*на курчаті*
К.	–	*батьку*	*сестро*	*курча*

Спілкуюся

1. Прочитай таблицю. Чому в поданій таблиці різні закінчення іменників?

Назва відмінка	Питання	Приклади		
Н.	**що?**	*клас*	*книга*	*сонце*
Р.	**чого?**	*класу*	*книги*	*сонця*
Д.	**чому?**	*класу*	*книзі*	*сонцю*
З.	**що?**	*клас*	*книгу*	*сонце*
О.	**чим?**	*класом*	*книгою*	*сонцем*
М.	**на (у) чому?**	*у класі*	*у книзі*	*на сонці*
К.	–	*класе*	*книго*	*сонцю*

Пишу

1. Користуючись таблицями, провідміняй іменники в однині:

а) брат, учень, хліб, батько; **б)** мама, школа, осінь, бабуся.

Досліджую

1. У чому різниця відмінків в угорській та українській мовах?

§21 Відмінки. Практичні вправи
Ragozás. Gyakorlati feladatok

Слухаю

1. Послухай і прочитай. Зверни увагу на закінчення іменників – власних назв. Доповни ряди іменами однокласників / однокласниць.

1. У школу прийшли *(хто?)* Клара, Вадим, Юлія, Юліан.
2. Учителька звернулася на уроці до *(кого?)* Клари, Вадима, Юлії, Юліана.
3. Треба дати підручники *(кому?)* Кларі, Вадиму (-ові), Юлії, Юліану (-ові).
4. Бабуся радо зустрічає *(кого?)* Клару, Вадима, Юлію, Юліана.
5. Поїдемо на екскурсію з *(ким?)* Кларою, Вадимом, Юлією, Юліаном.
6. Новорічні костюми *(на кому?)* на Кларі, Вадиму (-ові), Юлії, Юліану (-ові).
7. Кларо, Вадиме, Юліє, Юліане! Ви вже виконали домашнє завдання?

Читаю

1. Прочитай. Зверни увагу на закінчення іменників – загальних назв.

1. Навколо нас є *(що?)* вода, повітря, поле, небо, земля, ліс.
2. Не вистачає *(чого?)* води, повітря, поля, неба, землі, лісу.
3. Своїм здоров'ям ми завдячуємо *(чому?)* воді, повітрю, полю, небу, землі, лісу.
4. Ми повинні оберігати *(що?)* воду, повітря, поле, небо, ліс, землю.
5. Люди користуються *(чим?)* водою, повітрям, полем, небом, землею, лісом.
6. Життя існує *(у чому? на чому?)* у воді, у повітрі, у полі, на небі, на землі, у лісі.

Спілкуюся

1. За зразком таблиць на сторінках 98 і 99 провідміняй іменники.

Петро, хліб, вікно, колесо, пісня, бабуся.

Пишу

1. Прочитай текст. Спиши, дописуючи закінчення іменників. У дужках запиши питання та відмінок. Визнач тип тексту.

Криничка

У лузі – криничк□. Вона тут давно-давно. Над криничк□ верба схилилась. Не минають люди криничк□. Ось і Тетянка з Тарасиком йшли з лісу. Притомились і завернули до криничк□. Вона пригостила їх холодною водою. Діти подякували криничц□ і пішли додому.

Досліджую

1. Пригадай з 3 класу, як називається це явище? Назви приголосні звуки, які чергуються у виділених словах. Які ще приголосні чергуються? Добери по 2 власні приклади чергування.

Прочитай і запам'ятай:

Як виконуєш завда́ння,
Не забудь про чергування:
Як поріг – то «на порозі»,
Якщо ріг – кажи «на розі»,
Коли вухо – то «у вусі»,
А кожух – то «у кожусі»,
Як урок – то «на уроці»,
Око – «порошинка в оці».

Удосконалення умінь складати твір-опис

Leíró szövegek szerkesztésének fejlesztése (gyakorlása)

1. За малюнком і поданим планом склади й запиши твір-опис. Придумай назву (заголовок).

План

1. Яка пора року зображена на малюнку?
2. Чим вкрита земля?
3. Які стоять дерева?
4. Яка ялинка взимку?
5. Яке небо, сонце?
6. Як живеться птахам і звірам у зимову пору?
7. Чим вони живляться?

2. Розглянь малюнки. Опиши свою родину, друзів / подруг, однокласників / однокласниць. Назви їхні риси характеру.

Варіант 1

Варіант 2

Добрі брати

Казка

Жили в селі два брати. У молодшого було семеро дітей, а старший був неодружений. Жили вони в злагоді, землю обробляли спільно. Скосили брати якось жито і розділили гарний урожай порівну.

Настала ніч. Ліг старший брат і замислився: «А чи справедливо ми снопи поділили? У брата велика сім'я, дітям чимало хліба треба. Піду-но я на поле й перенесу трохи своїх снопів у братову копу». Так і зробив.

А молодший брат теж ніяк не міг заснути. І йому не давала спати думка про те, чи правильно вони розподілили врожай. Каже він дружині: «Піду-но я на поле та перенесу трохи снопів у братову копу. Брат уже старий, живе самотою, помічників у нього немає». Так і вчинив.

На другий день бачать брати: у кожного копа така ж, як була, анітрохи не поменшала, в обох снопів порівну. Дивуються брати, але і той, і другий мовчить. Так кілька ночей підряд

перено́сили брати снопи. Нарешті вирішили вони постерегти свої копи та й зустрілися. Відтоді брати ще дужче полюбили один одного. І весь свій вік прожили щасливо, завжди допомагали один одному й ніколи не знали ні злиднів, ні горя.

Спілкуюся

1. Перекажи казку за планом.

План

Зачин

1. Як жили між собою брати?

Основна частина

2. Що непокоїло старшого брата? Що він вирішив зробити?

3. А чому не міг заснути молодший брат? Як він вчинив?

4. Як діяли брати потім і що з того вийшло?

Заключна частина

5. Як прожили брати весь свій вік?

6. Яка головна думка казки «Добрі брати»?

Пишу

1. Перепиши та поясни слова.

Шануй батька твого і матір твою, і добре буде тобі на землі.

Досліджую

1. Які почуття мають бути між членами родини? Поясни свою думку.

СЛОВНИК

в зла́годі – **egyetértésben, békésen**

обробля́ли спі́льно – **közösen művelték meg**

по́рівну – **egyenlően**

анітро́хи – **egy kicsit sem**

копа́ – **itt: 60 kévéből álló (gabona) kereszt**

не зна́ли зли́днів – **nem ismerték az ínséget**

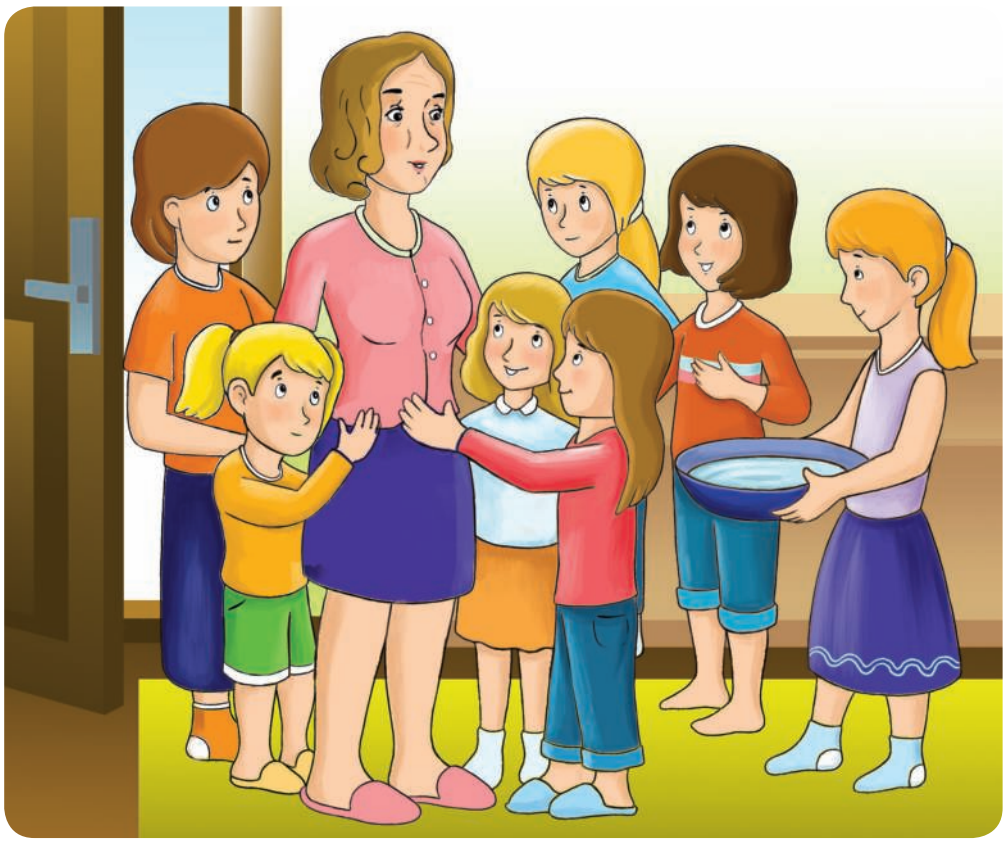

Сьома дочка

Казка

Було у матері сім дочок. Ось поїхала одного разу мати в гості до сина, а син жив далеко-далеко. Повернулась додому аж через місяць.

Коли мати ввійшла до хати, дочки одна за одною почали говорити, як вони скучили за матір'ю.

– Я скучила за тобою, немов маківка за сонячним променем, – сказала перша дочка.

– Я чекала тебе, як суха земля жде краплину води, – промовила друга дочка.

– Я плакала за тобою, як маленьке пташеня за пташкою, – сказала третя.

– Мені тяжко було без тебе, як бджолі без квітки, – щебетала четверта.

– Ти снилась мені, як троянді сниться краплина роси, – промовила п'ята.

– Я виглядала тебе, як вишневий садок виглядає соловейка, – сказала шоста.

А сьома дочка нічого не сказала. Вона зняла з ніг матусі взуття й принесла їй води в мисці – помити ноги.

Спілкуюся

1. Поясни, який настрій у мами. Чим він викликаний?

2. Куди поїхала мати?

3. Що почали говорити дочки, коли мати повернулася?

4. Як ти думаєш, яка із дочок найбільше любить маму? Чому?

5. Поміркуй над текстом та скажи свої враження.

6. Чи актуальний цей текст сьогодні?

Пишу

1. Випиши із першого абзацу тексту «Сьома дочка» іменники. Визнач їх відмінок.

1. Нема того краму, щоб купити маму.
2. Наша сила – сім'я єдина.
3. Яке дерево, такі й віти, які батьки, такі й діти.

Досліджую

1. Розкажи, як ти піклуєшся про своїх рідних.

§22 Роль іменників у реченні
A főnevek szerepe a mondatban

Слухаю

1. Послухай і прочитай. Перепиши та підкресли в реченнях підмети.

Український віночок символізує молодість, красу, кохання. Віночок не просто прикрашає дівчат. Ця прикраса ще й оберігає свою власницю. Зазвичай перший віночок для трирічної дівчинки плела мама. Матуся вплітала туди барвінок, чорнобривці та незабудку.

Іменник у називному відмінку в реченні завжди є **підметом**. В інших відмінках – **другорядним** членом речення.

Читаю

1. Прочитай речення. Знайди іменники та постав до них питання. Визнач роль іменників у реченні. В якому відмінку вжиті іменники?

Здавна в Україні жінки прикрашали хату вишитими рушниками. Наші предки вірили, що вишитий рушник захищає від усякого зла. Рушники розвішували біля вікон і дверей як обереги від злих сил. Рушник завжди був і лишається й тепер символом гостинності, адже саме на ньому дорогим гостям підносять хліб-сіль.

Іменники можуть вживатися в **прямому** та **переносному** значеннях.

Спілкуюся

Від чого залежить лексичне значення слова?

Варіант 1

1. Розглянь малюнки. Поясни значення слова **зуби**.

Варіант 2

1. Прочитай текст і скажи, як ти розумієш вислів «носи вгору задерли».

Бабуся і сани

Ішла бабуся з гори. Важко йшла. Коли це сани біжать. Носи вгору задерли.

– Сани, підвезіть, – попросила бабуся.

– Нам ніколи!

Збігли сани з гори та й стали. Ні вперед, ні назад. Коли це бабуся йде.

– Бабусю, поможіть, вивезіть нас на гору.

– Мені ніколи, – сказала бабуся й пішла додому.

Пишу

1. Перепиши речення. Поясни, яке значення мають виділені іменники (пряме чи переносне).

Чорне **море** було тихе і спокійне.

На святковій площі зібралося **море** людей.

Ліс – це народне багатство.

Учителька запитала правило і побачила в класі **ліс** рук.

Досліджую

1. Поясни значення прислів'я:

На язиці – медок, а на серці – льодок.

§23 Повторення
Ismétlés

Слухаю

1. Послухай вірш. Випиши з тексту іменники. Визнач їх рід, число, відмінок.

Юра і Юля

В Юри є сестричка Юля,
Невеличка вередуля,
Любить Юля утікати,
Бо не хоче йти до хати.
Доганяв Юрасик Юлю
І набив на лобі ґулю.

В. Кравчук

Читаю

1. Прочитай і відгадай загадку. Випиши синоніми до слова **завірюха**. Поясни написання великої букви.

Хто дід?

З'їжджаються дочки у гості до Діда:
Ось там Завірюха санчатами їде,
За нею Метелиця слідом мете,
Хурделиця Хуґу з собою веде.
А тільки-но Вітер у полі завіє,
Як стануть на межі Хурдига
й Завія.
Нарешті удвох з Заметіллю
приїхала
Найменша – улюблена донечка
Віхола.

Спілкуюся

1. Дай відповіді на запитання, наведи приклади.

1. Які частини мови ти знаєш?
2. Що називається іменником?
3. Які бувають іменники за значенням?
4. Наведи приклади іменників-назв істот і назв неістот.
5. Наведи приклади загальних та власних іменників.
6. Наведи приклади вживання іменників у прямому та переносному значеннях.
7. Який рід можуть мати іменники? Наведи приклади кожного роду.
8. За чим змінюються іменники? Наведи приклади іменників в однині та множині.
9. Назви відмінки й питання, на які вони відповідають.

Пишу

Варіант 1

1. Прочитай слова. Визнач рід іменників.

Бджола, річка, берег, радість, серце, сонце, тінь, день, ніч, вірш, зима, батько, дерево.

Варіант 2

1. Зроби аналіз іменників за поданим зразком.

Зразок. **Дочки** – *хто?*, іменник, початкова форма *дочка*, істота, загальна назва, жіночий рід, множина, Н. в., підмет.

Санчатами, вітер, (у) полі, (на) межі.

Досліджую

1. Випиши із вірша «Хто дід?» словосполучення, у яких слова вжиті в переносному значенні. Придумай свої два приклади вживання слів в переносному значенні.

Слухаю та читаю

Свято Миколая

У народі святого Миколая люблять і шанують як помічника і заступника всіх трударів.

Його називають батьком сиріт, вдів та бідних.

У Києві церква святого Миколая була збудована однією з перших у другій половині XI століття.

З його ім'ям пов'язано багато цікавих обрядів. Наприклад, на Львівщині та Тернопільщині до свята випікають спеціальне печиво – миколайчики, кладуть його дітям уночі під подушку.

Звичай обдаровування на Миколая дітей, дівчат, коханих зберігся й у наші дні. Люди кажуть: «Святий Микола Чудотворець на небі не сидить, а тут, на землі, людям помагає».

За Т. Зеленченко

Спілкуюся

1. Склади діалог на тему «Який подарунок тобі хотілося б отримати?»

Пишу

Всім пора колядувати

Вже прийшло Різдво до хати,
Всім пора колядувати!
Колядують в місті діти,
Тож і звірам не сидіти!

Хоч вітри холодні дують,
Зайчик, їжак колядують,
Лис і олень підтягають,
Як уміють і як знають.

Їм підспівує і білка,
Голосочком, мов сопілка.
Навіть мишка, хоч маленька,
Теж підспівує злегенька.

Хоч вітри холодні дують,
Звірі в лісі колядують,
Всім пора колядувати,
Бо Різдво прийшло до хати.

Р. Завадович

1. Прочитай виразно вірш і вивчи його напам'ять.

Досліджую

1. Склади твір-розповідь за малюнком.

Загальні очікувані результати

1. Який із творів цього розділу тобі найбільше запам'ятався?

2. Прочитай і продовж діалог словами із казки «Сьома дочка».

– Я скучила за тобою, як ____.
– Я чекала тебе, як ____.
– Я плакала за тобою ____.
– Мені тяжко було без тебе ____.
– Ти снилась мені ____.
– Я виглядала тебе ____.

3. Знайди у вірші Р. Завадович «Всім пора колядувати» співзвучні слова за зразком:

Колядують в місті **діти**,
Тож і звірам не **сидіти**!

4. Добери рими до слів:

родина – ____;
рід – ____;
сім'я – ____.

5. Прочитай ребуси:

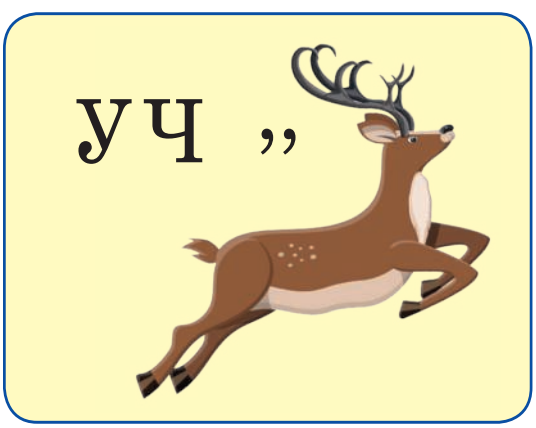

Конкретні очікувані результати

1. Поясни, як ти розумієш назву твору «Корінь життя».

2. Пригадай, що означає слово **родина**. Розкажи про свою родину.

3. З якого твору цей уривок?

Людина, як дерево, без коріння не може жити!

а) «Сьома дочка»;
б) «Добрі брати»;
в) «Корінь життя».

4. Твір «Добрі брати» – це:

а) притча;
б) оповідання;
в) казка.

5. Назви твори, у яких діють ці персонажі:

§24 Прикметник
A melléknév

Слухаю

1. Послухай і дай відповіді на запитання, запиши їх.

Яка на смак груша?
Який за формою кавун?
Який за кольором буряк?
Який на дотик сніг?

Читаю

1. Прочитай, зверни увагу на питання до слів-назв ознак.

Стежка *(яка?)* вузька. Стіл *(який?)* дерев'яний. Річка *(яка?)* велика. Сонце *(яке?)* яскраве. Яблуко *(яке?)* солодке. День *(який?)* сонячний.

Прикметник – це частина мови, що називає ознаку предмета. Прикметник відповідає на питання ***який? яка? яке? які?***

Спілкуюся

1. Розглянь малюнки, назви овочі й фрукти та їх ознаки (за кольором, смаком, формою).

Пишу

Варіант 1

1. Добери до іменників відповідні прикметники та запиши.

Ніч *(яка?)* ___. Струмок *(який?)* ___. Повітря *(яке?)* ___. Сніг *(який?)* ___. Мама *(яка?)* ___.

2. Добери до прикметників іменники. Запиши утворені словосполучення.

Блакитна ___. Гіркий ___. Сонячне ___. Могутній ___. Вузька ___. Скляний ___. Розумний ___.

Варіант 2

1. Заміни виділені слова прикметниками. Запиши утворені словосполучення.

Зразок. Варення з **малини** – малинове варення.

Каша з **пшона**. Сукня з **шовку**. Кисіль із **вишень**. Будинок із **цегли**. Гілка з **верби**. Ліжко з **дерева**.

2. Доповни речення прикметниками, запиши їх.

1. ___ сніжком занесло ___ доріжки.
2. Дерева одягнуті у ___, ___ шубки.

Довідка: білим, лісові, теплі, зимові.

3. Перепиши загадки, відгадай їх, підкресли прикметники.

1. Улітку сіренький, а взимку біленький.
Довгі вуха має, швидко в лісі стрибає.

2. Руда, красива, хитра, кмітлива.
Хвіст довгий має, ним сліди замітає.

Досліджую

Прикметники називають ознаки предметів за **формою**, **розміром**, **кольором**, **смаком**, **матеріалом**.

§25 Зв’язок прикметників з іменниками
A melléknevek és a főnevek közötti kapcsolat

Слухаю

1. Послухай, прочитай і визнач тип тексту. Випиши прикметники та пов’язані з ними іменники.

Як міняється колір снігу

Коли сходить сонце, снігові замети рожеві. Це сонце забарвлює їх своїм промінням. Сонце піднімається, а сніг стає сліпучо-білим. Он у степу на білому килимі пурхає пташка.

Сонечко схилилося до заходу. Сніг стає синюватим, ніби небо відбивається у блискучому дзеркалі. А в затінку – він аж фіолетовий.

За В. Сухомлинським

Читаю

1. Прочитай і запиши текст, доповни його прикметниками.

Настала ___ зима. Землю вкрив ___ сніг. Дерева одягнулись в ___ іній. Мар’яна з Оксаною ліплять ___ бабу. Діти катаються з ___ гірки. Усі вбрані у ___ одяг.

Спілкуюся

1. Розглянь малюнки. Назви ознаки іменників: за розміром, кольором, смаком.

Пишу

Варіант 1

1. Допиши до іменників відповідні прикметники.

Пальто *(яке?)* ____, хліб *(який?)* ____, дім *(який?)* ____, річка *(яка?)* ____, квітка *(яка?)* ____, сонце *(яке?)* ____.

2. За поданими ознаками відгадай назву предмета. Запиши речення.

1. Чисте, свіже, прозоре ____. **2.** Добра, рідна, мила ____.

Варіант 2

1. Постав замість пропусків питання до прикметників.

Люди ____ роботящі. Мама ____ лагідна. Поле ____ безкрає. Степ ____ безмежний. Цибуля ____ гірка. Ручка ____ пластмасова. Олівці ____ кольорові.

Досліджую

1. Випиши іменники разом з прикметниками, постав до прикметників питання.

Зразок. Пора *(яка?)* зимова.

Тихо в Карпатах. Зимова пора.
Сонце сміється і сяє. Тихо,
Ні вітру, ні звуку не чуть,
Сонні ялинки дрімають,
Дивний серпанок морози їм тчуть.

СЛОВНИК

снігові́ заме́ти – **hófúvások**
пу́рхає пта́шка – **röpköd a kismadár**
у за́тінку – **az árnyékban**
серпа́нок – **köd**

Слухаю та читаю

Святвечір

Святвечір – це святкова вечеря напередодні Різдва.

Святвечір відзначають у сімейному колі. За народними уявленнями все, що стосується святкового столу, набуває чудодійної сили. У цей день люди створюють образ багатства, щастя, миру і спокою у своєму домі.

До Святвечора готують чітко визначену кількість страв. Під час приготування використовують майже всі наявні у господарстві продукти. З цими святковими стравами дітей посилають до родичів, а ті передають подарунки зі свого столу. Це з'єднує сім'ї, зміцнює їхню приязнь, виховує щедрість.

За Т. Зеленченко

Спілкуюся

1. Розкажи, як у твоїй місцевості відзначають Святвечір.

Пишу

Різдво Христове

Різдво – це біблійне свято народження Ісуса Христа. Він народився в невеличкому місті Вифлеємі, куди Йосип та Марія прийшли для перепису населення за наказом римського імператора Августа. З цією ж метою у Вифлеємі зібралося багато людей, і всі заїжджі двори були переповнені. Тому Марії та Йосипу довелося заночувати в печері, де був хлів. Тут Марія народила Боже Немовля, сповила Його та поклала в ясла. Звістку про це швидко рознесли ангели по всьому світу.

Першими дізналися про народження Сина Божого пастухи. Вони одразу прийшли у Вифлеєм, знайшли Пресвяту Діву Марію і Боже-ственне Немовля й славили їх. На небі з'явилася особливо яскрава зірка, що привела сюди східних мудреців з дарами. Вони впали на коліна і славили народження Спасителя.

За Т. Зеленченко

Досліджую

1. Послухай колядки. Як відзначають Різдвяні свята у твоїй місцевості?

Зміст

ПОВТОРЕННЯ
§1. Звуки і букви 4
Читання
Три хлібини 8
Фіалка 10
§2. Речення. Текст 12
§3. Головні та другорядні члени речення 14
Складання твору-розповіді за змістом малюнків та поданим початком 16
Читання
Без труда нема плода 18
Чиж та Голуб 20
§4. Зв'язок слів у реченні 22
§5. Однорідні члени речення 24
Читання
П'ять братів 26
Книжковий дивосвіт 27
Загальні очікувані результати 28
Конкретні очікувані результати 29
Загальні очікувані результати 30
Конкретні очікувані результати 31
СЛОВО. ЗНАЧЕННЯ СЛОВА
§6. Слова, близькі за значенням (синоніми) 32
§7. Слова, протилежні за значенням (антоніми) 34
Читання
«Скільки барв кругом розлито...» 36
«Вчора ще дзвеніли коси...» 37
Осінь 38
§8. Багатозначність слів. Пряме і переносне значення слів 40
БУДОВА СЛОВА
§9. Закінчення. Основа слова 42
Тема і мета тексту. Заголовок 44
Читання
Куличок 46
Структура книжки. Інформація. Джерела інформації 47
Читання
Щедра осінь 48
§10. Спільнокореневі слова. Корінь 50
§11. Префікс. Суфікс 52
Читання
Дрімають села 54
Бібліотека реальна та віртуальна 55
Читання
Осінні сни клена 56
Загальні очікувані результати 58
Конкретні очікувані результати 59

§12. Правопис префіксів *роз-*, *без-*, *з-*, *с-* 60
Художній та науковий тексти 62
ЧАСТИНИ МОВИ
§13. Загальне поняття про частини мови 64
Читання
«І в житті, як на полі мінному...» 66
Оголошення. Запрошення. Вітання. Привітання 67
Читання
Скажи людині: «Добрий день!» 68
§14. Іменник 70
Робота над переказом 72
§15. Іменники – назви істот та неістот 74
Читання
Образливе слово 76
Золоте серце 78
§16. Загальні та власні іменники 80
§17. Правопис власних іменників 82
Читання
Чарівні слова 84
Порада, пропозиція, вказівка 85
Письмовий твір-розповідь за власними спостереженнями 86
Записка, sms-повідомлення 87
Загальні очікувані результати 88
Конкретні очікувані результати 89
§18. Рід іменників 90
§19. Число іменників 92
Читання
Ой роде наш красний! 95
Корінь життя 96
§20. Відмінки. Загальне поняття 98
§21. Відмінки. Практичні вправи 100
Удосконалення умінь складати твір-опис 102
Читання
Добрі брати 104
Сьома дочка 106
§22. Роль іменників у реченні 108
§23. Повторення 110
Читання
Свято Миколая 112
Всім пора колядувати 113
Загальні очікувані результати 114
Конкретні очікувані результати 115
§24. Прикметник 116
§25. Зв'язок прикметників з іменниками 118
Читання
Святвечір 120
Різдво Христове 121

Навчальне видання

КРИГАН Серафима Герасимівна
СЕРГІЙЧУК Юліанна Павлівна

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЧИТАННЯ

підручник для 4 класу з навчанням угорською мовою закладів загальної середньої освіти

(у 2-х частинах, з аудіосупроводом)

Частина 1, з аудіосупроводом

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

Підручник відповідає Державним санітарним нормам і правилам «Гігієнічні вимоги до друкованої продукції»

У підручнику використані ілюстративні матеріали з вільних інтернет-джерел

Редактор Мирослава Бацай
Технічний редактор Сергій Максимець
Художники Дмитро Костенюк, Ганна Антощук
Дизайн Анни Андреєвої
Верстка Оксани Максимець
Коректор Інна Криворук

Формат 84x108/16. Ум.-друк. арк. 13,02.
Обл.-вид. арк. 6,00. Тираж 1401. прим. Зам. № 1902.

Видавець і виготовлювач МПП «Букрек»,
вул. С. Костишина, 10, м. Чернівці, 58002.
Тел.: (0372) 55-29-43, +380 66 400 87 05. E-mail: info@bukrek.net. Сайт: www.bukrek.net
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єкта видавничої справи ЧЦ № 1 від 10.07.2000 р.